๘. วตฺตกฺขนฺธกํ

๑. อาคนฺตุกวตฺตกถา

๓๕๖. เตนสมเยน พุทฺโธ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อาคนฺตุกา ภิกฺขู สอุปาหนาปิ อารามํ ปวิสนฺติ, ฉตฺตปคฺคหิตาปิ อารามํ ปวิสนฺติ, โอคุณฺฐิตาปิ อารามํ ปวิสนฺติ, สีเสปิ จีวรํ กริตฺวา อารามํ ปวิสนฺติ, ปานีเยนปิ ปาเท โธวนฺติ, วุฑฺฒตเรปิ อาวาสิเก ภิกฺขู น อภิวาเทนฺติ, นปิ เสนาสนํ ปุจฺฉนฺติฯ อญฺญตโรปิ อาคนฺตุโก ภิกฺขุ อนชฺฌาวุฏฺฐํ วิหารํ ฆฏิกํ อุคฺฆาเฏตฺวา กวาฏํ ปณาเมตฺวา สหสา ปาวิสิฯ ตสฺส อุปริปิฏฺฐิโต [อุปริปิฏฺฐโต (?)]อหิ ขเนฺธ ปปติฯ โส ภีโต วิสฺสรมกาสิฯ ภิกฺขู อุปธาวิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจุํ – ‘‘กิสฺส ตฺวํ, อาวุโส, วิสฺสรมกาสี’’ติ? อถ โข โส ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม อาคนฺตุกา ภิกฺขู สอุปาหนาปิ อารามํ ปวิสิสฺสนฺติ, ฉตฺตปคฺคหิตาปิ อารามํ ปวิสิสฺสนฺติ, โอคุณฺฐิตาปิ อารามํ ปวิสิสฺสนฺติ, สีเสปิ จีวรํ กริตฺวา อารามํ ปวิสิสฺสนฺติ, ปานีเยนปิ ปาเท โธวิสฺสนฺติ, วุฑฺฒตเรปิ อาวาสิเก ภิกฺขู น อภิวาเทสฺสนฺติ, นปิ เสนาสนํ ปุจฺฉิสฺสนฺตี’’ติ! อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… ‘‘สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, ‘‘อาคนฺตุกา ภิกฺขู สอุปาหนาปิ อารามํ ปวิสนฺติ, ฉตฺตปคฺคหิตาปิ อารามํ ปวิสนฺติ, โอคุณฺฐิตาปิ อารามํ ปวิสนฺติ, สีเสปิ จีวรํ กริตฺวา อารามํ ปวิสนฺติ, ปานีเยนิปิ ปาเท โธวนฺติ, วุฑฺฒตเรปิ อาวาสิเก ภิกฺขู น อภิวาเทนฺติ, นปิ เสนาสนํ ปุจฺฉนฺตีติฯ สจฺจํ ภควาติฯ วิครหิ พุทฺโธ ภควา…เป.… กถญฺหิ นาม ภิกฺขเว อาคนฺตุกา ภิกฺขู สอุปาหนาปิ อารามํ ปวิสิสฺสนฺติ, ฉตฺตปคฺคหิตาปิ อารามํ ปวิสิสฺสนฺติ, โอคุณฺฐิตาปิ อารามํ ปวิสิสฺสนฺติ, สีเสปิ จีวรํ กริตฺวา อารามํ ปวิสิสฺสนฺติ, ปานีเยนปิ ปาเท โธวิสฺสนฺติ, วุฑฺฒตเรปิ อาวาสิเก ภิกฺขู น อภิวาเทสฺสนฺติ, นปิ เสนาสนํ ปุจฺฉิสฺสนฺติ, เนตํ ภิกฺขเว อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๕๗. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, อาคนฺตุกานํ ภิกฺขูนํ วตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ อาคนฺตุเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘อิทานิ อารามํ ปวิสิสฺสามี’ติ อุปาหนา โอมุญฺจิตฺวา นีจํ กตฺวา ปปฺโผเฏตฺวา คเหตฺวา ฉตฺตํ อปนาเมตฺวา สีสํ วิวริตฺวา สีเส จีวรํ [วิวริตฺวา จีวรํ (ก.)] ขเนฺธ กตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน อาราโม ปวิสิตพฺโพฯ อารามํ ปวิสเนฺตน สลฺลเกฺขตพฺพํ – ‘กตฺถอาวาสิกา ภิกฺขู ปฏิกฺกมนฺตี’ติ? ยตฺถ อาวาสิกา ภิกฺขู ปฏิกฺกมนฺติ – อุปฏฺฐานสาลาย วา มณฺฑเป วา รุกฺขมูเล วา – ตตฺถ คนฺตฺวา เอกมนฺตํ ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพ; เอกมนฺตํ จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ปติรูปํ อาสนํ คเหตฺวา นิสีทิตพฺพํ; ปานียํ ปุจฺฉิตพฺพํ, ปริโภชนียํ ปุจฺฉิตพฺพํ – ‘กตมํ ปานียํ, กตมํ ปริโภชนีย’นฺติ? สเจ ปานีเยน อโตฺถ โหติ, ปานียํ คเหตฺวา ปาตพฺพํฯ สเจ ปริโภชนีเยน อโตฺถ โหติ, ปริโภชนียํ คเหตฺวา ปาทา โธวิตพฺพาฯ ปาเท โธวเนฺตน เอเกน หเตฺถน อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ, เอเกน หเตฺถน ปาทา โธวิตพฺพาฯ เตเนว อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ [เยน หเตฺถน อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ (สฺยา.)] น เตเนว หเตฺถน ปาทา โธวิตพฺพาฯ อุปาหนปุญฺฉนโจฬกํ ปุจฺฉิตฺวา อุปาหนา ปุญฺฉิตพฺพาฯ อุปาหนา ปุญฺฉเนฺตน ปฐมํ สุเกฺขน โจฬเกน ปุญฺฉิตพฺพา, ปจฺฉา อเลฺลนฯ อุปาหนาปุญฺฉนโจฬกํ โธวิตฺวา [ปีเฬตฺวา (สฺยา.)]เอกมนฺตํ วิสฺสเชฺชตพฺพํฯ

‘‘สเจ อาวาสิโก ภิกฺขุ วุโฑฺฒ โหติ, อภิวาเทตโพฺพฯ สเจ นวโก โหติ, อภิวาทาเปตโพฺพฯ เสนาสนํ ปุจฺฉิตพฺพํ – ‘กตมํ เม เสนาสนํ ปาปุณาตี’ติ? อชฺฌาวุฎฺฐํ วา อนชฺฌาวุฎฺฐํ วา ปุจฺฉิตพฺพํ, โคจโร ปุจฺฉิตโพฺพ, อโคจโร ปุจฺฉิตโพฺพ, เสกฺขสมฺมตานิ [เสขสมฺมตานิ (ก.)] กุลานิ ปุจฺฉิตพฺพานิ , วจฺจฎฺฐานํ ปุจฺฉิตพฺพํ, ปสฺสาวฎฺฐานํ ปุจฺฉิตพฺพํ, ปานียํ ปุจฺฉิตพฺพํ, ปริโภชนียํ ปุจฺฉิตพฺพํ, กตฺตรทโณฺฑ ปุจฺฉิตโพฺพ, สงฺฆสฺส กติกสณฺฐานํ ปุจฺฉิตพฺพํ – ‘กํ กาลํ ปวิสิตพฺพํ, กํ กาลํ นิกฺขมิตพฺพ’นฺติ? สเจ วิหาโร อนชฺฌาวุโฎฺฐ โหติ, กวาฎํ อาโกเฎตฺวา มุหุตฺตํ อาคเมตฺวา ฆฎิกํ อุคฺฆาเฎตฺวา กวาฎํ ปณาเมตฺวา พหิ ฐิเตน นิโลฺลเกตโพฺพฯ

‘‘สเจ วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, มเญฺจ วา มโญฺจ อาโรปิโต โหติ, ปีเฐ วา ปีฐํ อาโรปิตํ โหติ, เสนาสนํ อุปริ ปุญฺชีกตํ [ปุญฺชกิตํ (ก.)] โหติ, สเจ อุสฺสหติ, โสเธตโพฺพฯ [มหาว. ๖๖-๖๗ (โถกํ วิสทิสํ)] วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ภูมตฺถรณํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มญฺจปฎิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพา; ภิสิพิโพฺพหนํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; นิสีทนปจฺจตฺถรณํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มโญฺจ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฎฺฎเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํนิกฺขิปิตโพฺพ; ปีฐํ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฎฺฎเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; อปเสฺสนผลกํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ วิหาเร สนฺตานกํ โหติ, อุโลฺลกา ปฐมํ โอหาเรตพฺพํ, อาโลกสนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อกตา โหติ ภูมิ, อุทเกน ปริโปฺผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา – มา วิหาโร รเชน อุหญฺญีติ [อูหญฺญีติ (สี. สฺยา.)]ฯ สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

‘‘ภูมตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฎตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน [ยถาปญฺญตฺตํ (สี. สฺยา.), ยถาภาคํ (ก.)] ปญฺญเปตพฺพํฯ มญฺจปฎิปาทกา โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน [ยถาภาคํ (สฺยา. ก.)] ฐเปตพฺพาฯ มโญฺจ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฎตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฎฺฎเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาฐาเน [ยถาภาคํ (สฺยา. ก.)] ปญฺญเปตโพฺพฯ ปีฐํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฎตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฎฺฎเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาฐาเน [ยถาภาคํ (สฺยา. ก.)] ปญฺญเปตพฺพํฯ ภิสิพิโพฺพหนํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฎตฺวา อติหริตฺวา ยถาภาคํ ปญฺญเปตพฺพํฯ นิสีทนปจฺจตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฎตฺวา อติหริตฺวา ยถาภาคํ ปญฺญเปตพฺพํฯ เขฬมลฺลโก โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาภาคํ ฐเปตโพฺพฯ อปเสฺสนผลกํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาภาคํ ฐเปตพฺพํฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตนเอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฎฺฐามญฺจํ วา เหฎฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ปจฺฉิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ อุตฺตรา สรชา วาตา วายนฺติ, อุตฺตรา วาตปา

นา ถเกตพฺพาฯ สเจ ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพา ฯ สเจ สีตกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา, รตฺตึ ถเกตพฺพาฯ สเจ อุณฺหกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา ถเกตพฺพา, รตฺตึ วิวริตพฺพาฯ

‘‘สเจ ปริเวณํ อุกฺลาปํโหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ โกฏฺฐโก อุกฺลาโป โหติ, โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพฯ สเจ อุปฏฺฐานสาลา อุกฺลาปา โหติ, อุปฏฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อคฺคิสาลา อุกฺลาปา โหติ, อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ วจฺจกุฏิ อุกฺลาปา โหติ, วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ ปานียํ น โหติ, ปานียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ ปริโภชนียํ น โหติ, ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, อาคนฺตุกานํ ภิกฺขูนํ วตฺตํ ยถา อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหิ สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

๒. อาวาสิกวตฺตกถา

๓๕๘. เตนโข ปน สมเยน อาวาสิกา ภิกฺขู อาคนฺตุเก ภิกฺขู ทิสฺวา เนว อาสนํ ปญฺญเปนฺติ, น ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปนฺติ, น ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคณฺหนฺติ, น ปานีเยน ปุจฺฉนฺติ [น ปานีเยน ปุจฺฉนฺติ, น ปริโภชนีเยน ปุจฺฉนฺติ (สฺยา. กํ.)], น วุฑฺฒตเรปิ อาคนฺตุเก ภิกฺขู อภิวาเทนฺติ, น เสนาสนํ ปญฺญเปนฺติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม อาวาสิกา ภิกฺขู อาคนฺตุเก ภิกฺขู ทิสฺวา เนว อาสนํ ปญฺญเปสฺสนฺติ, น ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิสฺสนฺติ, นปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคหิสฺสนฺติ, น ปานีเยน ปุจฺฉิสฺสนฺติ, วุฑฺฒตเรปิ อาคนฺตุเก ภิกฺขู น อภิวาเทสฺสนฺติ, น เสนาสนํ ปญฺญเปสฺสนฺตี’’ติ! อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว…เป.… สจฺจํ ภควาติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๕๙. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, อาวาสิกานํ ภิกฺขูนํ วตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา อาวาสิเกหิ ภิกฺขูหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ อาวาสิเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา อาคนฺตุกํ ภิกฺขุํ วุฑฺฒตรํ ทิสฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ , ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพ [ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพ, ปริโภชนีเยน ปุจฺฉิตโพฺพ (สฺยา.)]ฯ สเจ อุสฺสหติ, อุปาหนา ปุญฺฉิตพฺพาฯ อุปาหนา ปุญฺฉเนฺตน ปฐมํ สุเกฺขน โจฬเกน ปุญฺฉิตพฺพา, ปจฺฉา อเลฺลนฯ อุปาหนาปุญฺฉนโจฬกํ โธวิตฺวา [โธวิตฺวา ปีเฬตฺวา (สฺยา.)] เอกมนฺตํ วิสฺสเชฺชตพฺพํฯ

‘‘อาคนฺตุโกภิกฺขุ วุฑฺฒตโร อภิวาเทตโพฺพฯ เสนาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ – ‘เอตํ เต เสนาสนํ ปาปุณาตี’ติฯ อชฺฌาวุฏฺฐํ วา อนชฺฌาวุฏฺฐํ วา อาจิกฺขิตพฺพํฯ โคจโร อาจิกฺขิตโพฺพฯ อโคจโร อาจิกฺขิตโพฺพฯ เสกฺขสมฺมตานิ กุลานิ อาจิกฺขิตพฺพานิฯ วจฺจฏฺฐานํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ ปสฺสาวฏฺฐานํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ ปานียํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ ปริโภชนียํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ กตฺตรทโณฺฑ อาจิกฺขิตโพฺพฯ สงฺฆสฺส กติกสณฺฐานํ อาจิกฺขิตพฺพํ – ‘อิมํ กาลํ ปวิสิตพฺพํ, อิมํ กาลํ นิกฺขมิตพฺพ’นฺติ ฯ

‘‘สเจ นวโก โหติ, นิสินฺนเกเนว อาจิกฺขิตพฺพํ – ‘อตฺร ปตฺตํ นิกฺขิปาหิ, อตฺร จีวรํ นิกฺขิปาหิ, อิทํ อาสนํ นิสีทาหี’ติฯ ปานียํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ ปริโภชนียํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ อุปาหนาปุญฺฉนโจฬกํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ อาคนฺตุโก ภิกฺขุ นวโก อภิวาทาเปตโพฺพฯ เสนาสนํ อาจิกฺขิตพฺพํ – ‘เอตํ เต เส

นาสนํ ปาปุณาตี’ติฯ อชฺฌาวุฏฺฐํ วา อนชฺฌาวุฏฺฐํ วา อาจิกฺขิตพฺพํฯ โคจโร อาจิกฺขิตโพฺพฯ อโคจโร อาจิกฺขิตโพฺพฯ เสกฺขสมฺมตานิ กุลานิ อาจิกฺขิตพฺพานิฯ วจฺจฏฺฐานํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ ปสฺสาวฏฺฐานํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ ปานียํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ ปริโภชนียํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ กตฺตรทโณฺฑ อาจิกฺขิตโพฺพฯ สงฺฆสฺส กติกสณฺฐานํ อาจิกฺขิตพฺพํ – ‘อิมํ กาลํ ปวิสิตพฺพํ, อิมํ กาลํ นิกฺขมิตพฺพ’นฺติฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว , อาวาสิกานํ ภิกฺขูนํ วตฺตํ ยถา อาวาสิเกหิ ภิกฺขูหิ สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

๓. คมิกวตฺตกถา

๓๖๐. เตน โข ปน สมเยน คมิกา ภิกฺขู ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ อปฺปฏิสาเมตฺวา ทฺวารวาตปานํ วิวริตฺวา เสนาสนํ อนาปุจฺฉา ปกฺกมนฺติฯ ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ นสฺสติฯ เสนาสนํ อคุตฺตํ โหติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม คมิกา ภิกฺขู ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ อปฺปฏิสาเมตฺวา ทฺวารวาตปานํ วิวริตฺวา เสนาสนํ อนาปุจฺฉา ปกฺกมิสฺสนฺติ! ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ นสฺสติฯ เสนาสนํ อคุตฺตํ โหตี’’ติฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว…เป.… สจฺจํ ภควาติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๖๑. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, คมิกานํ ภิกฺขูนํ วตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา คมิเกหิ ภิกฺขูหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ คมิเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ ปฏิสาเมตฺวา ทฺวารวาตปานํ ถเกตฺวา เสนาสนํ อาปุจฺฉา ปกฺกมิตพฺพํ [อาปุจฺฉิตพฺพํ (สฺยา.)]ฯ สเจ ภิกฺขุ น โหติ, สามเณโร อาปุจฺฉิตโพฺพฯ สเจ สามเณโร น โหติ, อารามิโก อาปุจฺฉิตโพฺพฯ สเจ อารามิโก น โหติ, อุปาสโก อาปุจฺฉิตโพฺพฯ สเจ น โหติ ภิกฺขุ วา สามเณโร วา อารามิโก วา อุปาสโก วา, จตูสุ ปาสาเณสุ มญฺจํ ปญฺญเปตฺวา มเญฺจ มญฺจํ อาโรเปตฺวา ปีเฐ ปีฐํ อาโรเปตฺวา เสนาสนํ อุปริ ปุญฺชํ กริตฺวา ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ ปฏิสาเมตฺวา ทฺวารวาตปานํ ถเกตฺวา ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจ วิหาโร โอวสฺสติ, สเจ อุสฺสหติ, ฉาเทตโพฺพ, อุสฺสุกํ วา กาตพฺพํ – ‘กินฺติ นุ โข วิหาโร ฉาทิเยถา’ติฯ เอวเญฺจตํ ลเภถ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ลเภถ, โย เทโส อโนวสฺสโก โหติ, ตตฺถ จตูสุ ปาสาเณสุ มญฺจํ ปญฺญเปตฺวา มเญฺจ มญฺจํ อาโรเปตฺวา ปีเฐ ปีฐํ อาโรเปตฺวา เสนาสนํ อุปริ ปุญฺชํ กริตฺวา ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ ปฏิสาเมตฺวา ทฺวารวาตปานํ ถเกตฺวา ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจ สโพฺพ วิหาโร โอวสฺสติ, สเจ อุสฺสหติ, เสนาสนํคามํ อติหริตพฺพํ, อุสฺสุกํ วา กาตพฺพํ – ‘กินฺติ นุ โข เสนาสนํคามํ อติหริเยถา’ติฯ เอวเญฺจตํ ลเภถ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ลเภถ, อโชฺฌกาเส จตูสุ ปาสาเณสุ มญฺจํ ปญฺญเปตฺวา มเญฺจ มญฺจํ อาโรเปตฺวา ปีเฐ ปีฐํ อาโรเปตฺวา เสนาสนํ อุปริ ปุญฺชํ กริตฺวา ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ ปฏิสาเมตฺวา ติเณน วา ปเณฺณน วา ปฏิจฺฉาเทตฺวา ปกฺกมิตพฺพํ – อเปฺปว นาม องฺคานิปิ เสเสยฺยุนฺติฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, คมิกานํ ภิกฺขูนํ วตฺตํ ยถา คมิเกหิ ภิกฺขูหิ สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

๔. อนุโมทนวตฺตกถา

๓๖๒. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ภตฺตเคฺค น อนุโมทนฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา ภตฺตเคฺค น อนุโมทิสฺสนฺตี’’ติ! อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อถ โข ภควา เอตสฺมิํ นิทาเน เอตสฺมิํ ปกรเณ ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อนุชา

นามิ, ภิกฺขเว, ภตฺตเคฺค อนุโมทิตุ’’นฺติฯ อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ – ‘‘เกน นุ โข ภตฺตเคฺค อนุโมทิตพฺพ’’นฺติ? ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เถเรน ภิกฺขุนา ภตฺตเคฺค อนุโมทิตุ’’นฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ปูคสฺส สงฺฆภตฺตํ โหติ ฯ อายสฺมา สาริปุโตฺต สงฺฆเตฺถโร โหติฯ ภิกฺขู – ‘ภควตา อนุญฺญาตํ เถเรน ภิกฺขุนา ภตฺตเคฺค อนุโมทิตุ’นฺติ – อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอกกํ โอหาย ปกฺกมึสุฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต เต มนุเสฺส ปฏิสโมฺมทิตฺวา ปจฺฉา เอกโก อคมาสิฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ ทูรโตว เอกกํ อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กจฺจิ, สาริปุตฺต, ภตฺตํ อิทฺธํ อโหสี’’ติ? ‘‘อิทฺธํ โข, ภเนฺต, ภตฺตํ อโหสิ; อปิจ มํ ภิกฺขู เอกกํ โอหาย ปกฺกนฺตา’’ติฯ อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ภตฺตเคฺค จตูหิ ปญฺจหิ เถรานุเถเรหิ ภิกฺขูหิ อาคเมตุ’’นฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร เถโร ภตฺตเคฺค วจฺจิโต อาคเมสิฯ โส วจฺจํ สนฺธาเรตุํ อสโกฺกโนฺต มุจฺฉิโต ปปติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สติ กรณีเย อานนฺตริกํ ภิกฺขุํ อาปุจฺฉิตฺวา คนฺตุ’’นฺติฯ

๕. ภตฺตคฺควตฺตกถา

๓๖๓. เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ภตฺตคฺคํ คจฺฉนฺติ, โวกฺกมฺมปิ เถรานํ ภิกฺขูนํ ปุรโต ปุรโต คจฺฉนฺติ, เถเรปิ ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทนฺติ , นเวปิ ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหนฺติ, สงฺฆาฏิมฺปิ โอตฺถริตฺวา อนฺตรฆเร นิสีทนฺติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ภตฺตคฺคํ คจฺฉิสฺสนฺติ, โวกฺกมฺมปิ เถรานํ ภิกฺขูนํ ปุรโต ปุรโต คจฺฉิสฺสนฺติ, เถเรปิ ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิสฺสนฺติ, นเวปิ ภิกฺขู อาสเนนปิ ปฏิพาหิสฺสนฺติ, สงฺฆาฏิมฺปิ โอตฺถริตฺวา อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสนฺตี’’ติ! อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… ‘‘สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ภตฺตคฺคํ คจฺฉนฺติ, โวกฺกมฺมปิ เถรานํ ภิกฺขูนํ ปุรโต ปุรโต คจฺฉนฺติ, เถเรปิ ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทนฺติ, นเวปิ ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหนฺติ, สงฺฆาฏิมฺปิ โอตฺถริตฺวา อนฺตรฆเร นิสีทนฺตี’’ติ? ‘‘สจฺจํ ภควา’’ติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๖๔. ‘‘เตนหิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ภตฺตคฺควตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา ภิกฺขูหิ ภตฺตเคฺค สมฺมาวตฺติตพฺพํฯ สเจ อาราเม กาโล อาโรจิโต โหติ, ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน คาโม ปวิสิตโพฺพฯ

‘‘น โวกฺกมฺม เถรานํ ภิกฺขูนํ ปุรโต ปุรโต คนฺตพฺพํฯ สุปฺปฏิจฺฉเนฺนน อนฺตรฆเรคนฺตพฺพํฯ สุสํวุเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ โอกฺขิตฺตจกฺขุนา อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุกฺขิตฺตกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุชฺชคฺฆิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ อปฺปสเทฺทน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น กายปฺปจา

ลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํ ฯ น พาหุปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น สีสปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น ขมฺภกเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น โอคุณฺฐิเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุกฺกุฏิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ

‘‘สุปฺปฏิจฺฉนฺเนน อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํฯ สุสํวุเตน อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํฯ โอกฺขิตฺตจกฺขุนา อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํฯ น อุกฺขิตฺตกาย อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํ น อุชฺชคฺฆิกาย อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํ, อปฺปสทฺเทน อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพฯ น กายปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํฯ น พาหุปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํฯ น สีสปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํฯ น ขมฺภกเตน อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํฯ น โอคุณฺฐิเตน อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํฯ น ปลฺลตฺถิกาย อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํฯ น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํฯ น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพาฯ น สงฺฆาฏึ โอตฺถริตฺวา อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํฯ

‘‘อุทเก ทิยฺยมาเน อุโภหิ หเตฺถหิ ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา อุทกํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน ปโตฺต โธวิตโพฺพฯ สเจ อุทกปฺปฏิคฺคาหโก โหติ, นีจํ กตฺวา อุทกปฺปฏิคฺคเห อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ – มา อุทกปฺปฏิคฺคาหโก อุทเกน โอสิญฺจิ [โอสิญฺจิยฺยี (ก.)], มา สามนฺตา ภิกฺขู อุทเกน โอสิญฺจิํสุ [โอสิญฺจิยฺยิํสุ (ก.)], มา สงฺฆาฏิ อุทเกน โอสิญฺจีติฯ สเจ อุทกปฺปฏิคฺคาหโกน โหติ, นีจํ กตฺวา ฉมาย อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ – มา สามนฺตา ภิกฺขู อุทเกน โอสิญฺจิํสุ, มา สงฺฆาฏิ อุทเกน โอสิญฺจีติฯ

‘‘โอทเน ทิยฺยมาเน อุโภหิ หเตฺถหิ ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา โอทโน ปฏิคฺคเหตโพฺพ, สูปสฺส โอกาโส กาตโพฺพฯ สเจ โหติ สปฺปิ วา เตลํ วา อุตฺตริภงฺคํ วา, เถเรน วตฺตโพฺพ – ‘สเพฺพสํ สมกํ สมฺปาเทหี’ติฯ สกฺกจฺจํ ปิณฺฑปาโต ปฏิคฺคเหตโพฺพฯ ปตฺตสญฺญินา ปิณฺฑปาโต ปฏิคฺคเหตโพฺพฯ สมสูปโก ปิณฺฑปาโต ปฏิคฺคเหตโพฺพฯ สมติตฺติโก ปิณฺฑปาโต ปฏิคฺคเหตโพฺพฯ

‘‘น ตาว เถเรน ภุญฺชิตพฺพํ ยาว น สเพฺพสํ โอทโน สมฺปโตฺต โหติฯ สกฺกจฺจํ ปิณฺฑปาโต ภุญฺชิตโพฺพฯ ปตฺตสญฺญินา ปิณฺฑปาโต ภุญฺชิตโพฺพฯ สปทานํ ปิณฺฑปาโต ภุญฺชิตโพฺพฯ สมสูปโก ปิณฺฑปาโต ภุญฺชิตโพฺพ ฯ น ถูปกโต โอมทฺทิตฺวา ปิณฺฑิปาโต ภุญฺชิตโพฺพฯ น สูปํ วา พฺยญฺชนํ วา โอทเนน ปฏิจฺฉาเทตพฺพํ ภิโยฺยกมฺยตํ อุปาทายฯ น สูปํ วา โอทนํ วา อคิลาเนน อตฺตโน อตฺถาย วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ น อุชฺฌานสญฺญินา ปเรสํ ปโตฺต โอโลเกตโพฺพฯ นาติมหโนฺต กพโฬ กาตโพฺพฯ ปริมณฺฑโล อาโลโป กาตโพฺพฯ นอนาหเฎ กพเฬ มุขทฺวารํ วิวริตพฺพํฯ น ภุญฺชมาเนน สโพฺพ หโตฺถ มุเข ปกฺขิปิตโพฺพฯ น สกพเฬน มุเขน พฺยาหริตพฺพํฯ น ปิณฺฑุเกฺขปกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ น กพฬาวเจฺฉทกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ น อวคณฺฑการกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ น หตฺถนิทฺธุนกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ น สิตฺถาวการกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ น ชิวฺหานิจฺฉารกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ น จปุจปุการกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ น สุรุสุรุการกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ น หตฺถนิเลฺลหกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ น ปตฺตนิเลฺลหกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ น โอฏฺฐนิเลฺลหกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ

‘‘น สามิเสน หเตฺถน ปานียถาลโก ปฏิคฺคเหตโพฺพฯ น ตาว เถเรน อุทกํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ ยาว น สเพฺพว ภุตฺตาวิโน โหนฺติฯ อุทเก ทิยฺยมาเน อุโภหิ หเตฺถหิ ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา อุทกํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน ปโตฺต โธวิตโพฺพฯ สเจ อุทกปฺปฏิคฺคาหโก

โหติ, นีจํ กตฺวา อุทกปฺปฏิคฺคเห อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ – มา อุทกปฺปฏิคฺคาหโก อุทเกน โอสิญฺจิ, มา สามนฺตา ภิกฺขู อุทเกน โอสิญฺจิํสุ, มา สงฺฆาฏิ อุทเกน โอสิญฺจีติฯ สเจ อุทกปฺปฏิคฺคาหโก น โหติ, นีจํ กตฺวา ฉมาย อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ – มา สามนฺตา ภิกฺขู อุทเกน โอสิญฺจิํสุ, มา สงฺฆาฏิ อุทเกน โอสิญฺจีติฯ น สสิตฺถกํ ปตฺตโธวนํ อนฺตรฆเร ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

‘‘นิวตฺตเนฺตน นวเกหิ ภิกฺขูหิ ปฐมตรํ นิวตฺติตพฺพํฯ ปจฺฉา เถเรหิสุปฺปฏิจฺฉเนฺนน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ สุสํวุเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ โอกฺขิตฺตจกฺขุนา อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุกฺขิตฺตกายอนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุชฺชคฺฆิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ อปฺปสเทฺทน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น กายปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น พาหุปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํ ฯ น สีสปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น ขมฺภกเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น โอคุณฺฐิเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุกฺกุฏิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ภตฺตคฺควตฺตํ ยถา ภิกฺขูหิ ภตฺตเคฺค สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

ปฐมภาณวาโร นิฎฺฐิโตฯ

๖. ปิณฺฑจาริกวตฺตกถา

๓๖๕. เตนโข ปน สมเยน ปิณฺฑจาริกา ภิกฺขู ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ปิณฺฑาย จรนฺติ, อสลฺลเกฺขตฺวาปิ นิเวสนํ ปวิสนฺติ, อสลฺลเกฺขตฺวาปิ นิกฺขมนฺติ, อติสหสาปิ ปวิสนฺติ, อติสหสาปิ นิกฺขมนฺติ, อติทูเรปิ ติฎฺฐนฺติ, อจฺจาสเนฺนปิ ติฎฺฐนฺติ, อติจิรมฺปิ ติฎฺฐนฺติ, อติลหุมฺปิ นิวตฺตนฺติฯ อญฺญตโรปิ ปิณฺฑจาริโก ภิกฺขุ อสลฺลเกฺขตฺวา นิเวสนํ ปาวิสิฯ โส จ ทฺวารํ มญฺญมาโน อญฺญตรํ โอวรกํ ปาวิสิฯ ตสฺมิมฺปิ โอวรเก อิตฺถี นคฺคา อุตฺตานา นิปนฺนา โหติฯ อทฺทสา โข โส ภิกฺขุ ตํ อิตฺถิํ นคฺคํ อุตฺตานํ นิปนฺนํฯ ทิสฺวาน – ‘‘นยิทํ ทฺวารํ, โอวรกํ อิท’’นฺติ ตมฺหา โอวรกา นิกฺขมิฯ อทฺทสา โข ตสฺสา อิตฺถิยา สามิโก ตํ อิตฺถิํ นคฺคํ อุตฺตานํ นิปนฺนํฯ ทิสฺวาน – ‘‘อิมินา เม ภิกฺขุนา ปชาปตี ทูสิตา’’ติ ตํ ภิกฺขุํ คเหตฺวา อาโกเฎสิฯ อถ โข สา อิตฺถี เตน สเทฺทน ปฏิพุชฺฌิตฺวา ตํ ปุริสํ เอตทโวจ – ‘‘กิสฺส ตฺวํ, อยฺย, อิมํ ภิกฺขุํ อาโกเฎสี’’ติ? ‘‘อิมินาสิ ตฺวํ ภิกฺขุนา ทูสิตา’’ติ? ‘‘นาหํ, อยฺย, อิมินา ภิกฺขุนา ทูสิตา; อการโก โส ภิกฺขู’’ติ ตํ ภิกฺขุํ มุญฺจาเปสิฯ อถ โข โส ภิกฺขุ อารามํ คนฺตฺวา ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม ปิณฺฑจาริกา ภิกฺขู ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ปิณฺฑาย จริสฺสนฺติ, อสลฺลเกฺขตฺวาปิ นิเวสนํ ปวิสิสฺสนฺติ, อสลฺลเกฺขตฺวาปิ นิกฺขมิสฺสนฺติ, อติสหสาปิ ปวิสิสฺสนฺติ, อติสหสาปิ นิกฺขมิสฺสนฺติ, อติทูเรปิ ติฎฺฐิสฺสนฺติ, อจฺจาสเนฺนปิ ติฎฺฐิสฺสนฺติ, อติจิรมฺปิ ติฎฺฐิสฺสนฺติ, อติลหุมฺปิ นิวตฺติสฺสนฺตี’’ติ! อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว…เป.… สจฺจํ ภควาติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๖๖. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, ปิณฺฑจาริกานํ ภิกฺขูนํ วตฺตํ ปญฺญาเปสฺสามิ ยถา ปิณฺฑจาริเกหิ ภิกฺขูหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ ปิณฺฑจาริเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา – ‘อิทานิ คามํ ปวิสิสฺสามี’ติ ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํพนฺธิตฺวา สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน คาโม ปวิสิตโพฺพฯ

‘‘สุปฺปฏิจฺฉเนฺนนอนฺตรฆเร คนฺตพฺพํ ฯ สุสํวุเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ โอกฺขิตฺตจกฺขุนา อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุกฺขิตฺตกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุชฺชคฺฆิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ อปฺปสทฺเทน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น กายปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น พาหุปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น สีสปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น ขมฺภกเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น โอคุณฺฐิเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุกฺกุฏิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ

‘‘นิเวสนํ ปวิสเนฺตน สลฺลเกฺขตพฺพํ – ‘อิมินา ปวิสิสฺสามิ, อิมินา นิกฺขมิสฺสามี’ติฯ นาติสหสา ปวิสิตพฺพํฯ นาติสหสา นิกฺขมิตพฺพํฯ นาติทูเร ฐาตพฺพํฯ นาจฺจาสเนฺน ฐาตพฺพํฯ นาติจิรํ ฐาตพฺพํฯ นาติลหุํ นิวตฺติตพฺพํฯ ฐิตเกน สลฺลเกฺขตพฺพํ – ‘ภิกฺขํ ทาตุกามา วา อทาตุกามา วา’ติฯ สเจ กมฺมํ วา นิกฺขิปติ, อาสนา วา วุฏฺฐาติ, กฏจฺฉุํ วา ปรามสติ, ภาชนํ วา ปรามสติ, ฐเปติ [ฐาเปติ (ก.)] วา – ทาตุกามสฺสาติ [ทาตุกามิยาติ (สฺยา.), ทาตุกามา วิยาติ (สี.)] ฐาตพฺพํฯ ภิกฺขาย ทิยฺยมานาย วาเมน หเตฺถน สงฺฆาฏึ อุจฺจาเรตฺวา ทกฺขิเณน หเตฺถน ปตฺตํ ปณาเมตฺวา อุโภหิ หเตฺถหิ ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา ภิกฺขา ปฏิคฺคเหตพฺพาฯ น จ ภิกฺขาทายิกาย มุขํ อุโลฺลเกตพฺพํ [โอโลเกตพฺพํ (สฺยา.)]ฯ สลฺลเกฺขตพฺพํ – ‘สูปํ ทาตุกามา วา อทาตุกามา วา’ติฯ สเจ กฏจฺฉุํ วา ปรามสติ, ภาชนํ วา ปรามสติ, ฐเปติ วา – ทาตุกามสฺสาติ ฐาตพฺพํฯ ภิกฺขาย ทินฺนาย สงฺฆาฏิยา ปตฺตํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน นิวตฺติตพฺพํฯ

‘‘สุปฺปฏิจฺฉเนฺนน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ สุสํวุเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ โอกฺขิตฺตจกฺขุนา อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุกฺขิตฺตกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุชฺชคฺฆิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ อปฺปสทฺเทน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น กายปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น พาหุปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น สีสปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น ขมฺภกเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น โอคุณฺฐิเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุกฺกุฏิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ โย ปฐมํ คามโต ปิณฺฑาย ปฏิกฺกมติ, เตน อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกฐลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, อวกฺการปาติ โธวิตฺวา อุปฏฺฐาเปตพฺพา, ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ โย ปจฺฉา คามโต ปิณฺฑาย ปฏิกฺกมติ, สเจ โหติ ภุตฺตาวเสโส, สเจ อากงฺขติ, ภุญฺชิตพฺพํ ฯ โน เจ อากงฺขติ, อปฺปหริเต วา ฉเฑฺฑตพฺพํ, อปฺปาณเก วา อุทเก โอปิลาเปตพฺพํฯ เตน อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกฐลิกํ ปฏิสาเมตพฺพํ, อวกฺการปาติ โธวิตฺวา ปฏิสาเมตพฺพา, ปานียํ ปริโภชนียํ ปฏิสาเมตพฺพํ , ภตฺตคฺคํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ โย ปสฺสติ ปานียฆฏํ วา ปริโภชนียฆฏํ วา วจฺจฆฏํ วา ริตฺตํ ตุจฺฉํ เตน อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สจสฺส โหติ อวิสยฺหํ, หตฺถวิกาเรน ทุติยํ อามเนฺตตฺวา หตฺถวิลงฺฆเกน อุปฏฺฐาเปตพฺพํ, น จ ตปฺปจฺจยา วาจา ภินฺทิตพฺพาฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, ปิณฺฑจาริกานํ ภิกฺขูนํ วตฺตํ ยถา ปิณฺฑจาริเกหิ ภิกฺขูหิ สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

๗. อารญฺญิกวตฺตกถา

๓๖๗. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู อรเญฺญ วิหรนฺติฯ เต เนว ปานียํ อุปฏฺฐาเปนฺติ, น ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปนฺติ , น อคฺคึ อุปฏฺฐาเปนฺติ, น อรณิสหิตํ อุปฏฺฐาเปนฺติ, น นกฺขตฺตปทานิ ชานนฺติ, น ทิสาภาคํ ชานนฺติฯ โจรา ตตฺถ คนฺตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจุํ – ‘‘อตฺถิ, ภเนฺต, ปานีย’’นฺติ? ‘‘นตฺถาวุโส’’ติฯ ‘‘อตฺถิ, ภเนฺต, ปริโภชนีย’’นฺติ? ‘‘นตฺถาวุโส’’ติฯ ‘‘อตฺถิ, ภเนฺต, อคฺคี’’ติ? ‘‘นตฺถาวุโส’’ติฯ ‘‘อตฺถิ, ภเนฺต, อรณิสหิต’’นฺติ? ‘‘นตฺถาวุโส’’ติฯ ( ) [(อตฺถิ ภเนฺต นกฺขตฺตปทานีติ, น ชานาม อาวุโสติ, อตฺถิ ภเนฺต ทิสาภาคนฺติ, น ชานาม อาวุโสติฯ) สี. วิมติ

ฏีกาย ปน สเมติ] ‘‘เกนชฺช, ภเนฺต, ยุตฺต’’นฺติ? ‘‘น โข มยํ, อาวุโส, ชานามา’’ติฯ ‘‘กตมายํ, ภเนฺต, ทิสา’’ติ? ‘‘น โข มยํ, อาวุโส, ชานามา’’ติฯ อถ โข เต โจรา – ‘เนวิเมสํ ปานียํ อตฺถิ, น ปริโภชนียํ อตฺถิ, น อคฺคิ อตฺถิ, น อรณิสหิตํ อตฺถิ, น นกฺขตฺตปทานิ ชานนฺติ, น ทิสาภาคํ ชานนฺติ; โจรา อิเม, นยิเม ภิกฺขู’ติ – อาโกเฏตฺวา ปกฺกมิํสุฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อถ โข ภควา เอตสฺมิํ นิทาเน เอตสฺมิํ ปกรเณ ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๖๘. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, อารญฺญิกานํ ภิกฺขูนํ วตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา อารญฺญิเกหิ ภิกฺขูหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ อารญฺญิเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา กาลเสฺสว อุฎฺฐาย ปตฺตํ ถวิกาย ปกฺขิปิตฺวา อํเส อาลเคฺคตฺวาจีวรํ ขเนฺธ กริตฺวา อุปาหนา อาโรหิตฺวา ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ ปฏิสาเมตฺวา ทฺวารวาตปานํ ถเกตฺวา เสนาสนา โอตริตพฺพํ – อิทานิ คามํ ปวิสิสฺสามีติฯ อุปาหนา โอมุญฺจิตฺวา นีจํ กตฺวา ปโปฺผเฎตฺวา ถวิกาย ปกฺขิปิตฺวา อํเส อาลเคฺคตฺวา ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน คาโม ปวิสิตโพฺพฯ สุปฺปฏิจฺฉเนฺนน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํ…เป.… น ขมฺภกเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น โอคุณฺฐิเตน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ น อุกฺกุฏิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ

‘‘นิเวสนํ ปวิสเนฺตน สลฺลเกฺขตพฺพํ – ‘อิมินา ปวิสิสฺสามิ, อิมินา นิกฺขมิสฺสามี’ติฯ นาติสหสา ปวิสิตพฺพํฯ นาติสหสา นิกฺขมิตพฺพํฯ นาติทูเร ฐาตพฺพํฯ นาจฺจาสเนฺน ฐาตพฺพํฯ นาติจิรํ ฐาตพฺพํฯ นาติลหุํ นิวตฺติตพฺพํฯ ฐิตเกน สลฺลเกฺขตพฺพํ – ‘ภิกฺขํ ทาตุกามา วา อทาตุกามา วา’ติฯ สเจ กมฺมํ วา นิกฺขิปติ, อาสนา วา วุฎฺฐาติ, กฎจฺฉุํ วา ปรามสติ, ภาชนํ วา ปรามสติ, ฐเปติ วา – ทาตุกามสฺสาติ ฐาตพฺพํฯ ภิกฺขาย ทิยฺยมานาย วาเมน หเตฺถนสงฺฆาฏิํ อุจฺจาเรตฺวา ทกฺขิเณน หเตฺถน ปตฺตํ ปณาเมตฺวา อุโภหิ หเตฺถหิ ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา ภิกฺขา ปฏิคฺคเหตพฺพาฯ น จ ภิกฺขาทายิกาย มุขํ อุโลฺลเกตพฺพํฯ สลฺลเกฺขตพฺพํ – ‘สูปํ ทาตุกามา วา อทาตุกามา วา’ติฯ สเจ กฎจฺฉุํ วา ปรามสติ, ภาชนํ วา ปรามสติ, ฐเปติ วา – ทาตุกามสฺสาติ ฐาตพฺพํฯ ภิกฺขาย ทินฺนาย สงฺฆาฏิยา ปตฺตํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน นิวตฺติตพฺพํฯ

‘‘สุปฺปฏิจฺฉเนฺนน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํ…เป.… น อุกฺกุฏิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ คามโต นิกฺขมิตฺวา ปตฺตํ ถวิกาย ปกฺขิปิตฺวา อํเส อาลเคฺคตฺวา จีวรํ สงฺฆริตฺวา สีเส กริตฺวา อุปาหนา อาโรหิตฺวา คนฺตพฺพํฯ

‘‘อารญฺญิเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ปานียํ อุปฎฺฐาเปตพฺพํ, ปริโภชนียํ อุปฎฺฐาเปตพฺพํ, อคฺคิ อุปฎฺฐาเปตโพฺพ, อรณิสหิตํ อุปฎฺฐาเปตพฺพํ, กตฺตรทโณฺฑ อุปฎฺฐาเปตโพฺพ, นกฺขตฺตปทานิ อุคฺคเหตพฺพานิ – สกลานิ วา เอกเทสานิ วา, ทิสากุสเลน ภวิตพฺพํฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, อารญฺญิกานํ ภิกฺขูนํ วตฺตํ ยถา อารญฺญิเกหิ ภิกฺขูหิ สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

๘. เสนาสนวตฺตกถา

๓๖๙. เตนโข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู อโชฺฌกาเส จีวรกมฺมํ กโรนฺติฯ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ปฏิวาเต องฺคเณ [ปงฺคเณ (สี. สฺยา.)] เสนาสนํ ปโปฺผเฎสุํฯ ภิกฺขู รเชน โอกิริํสุฯ เย เต ภิกฺขู

อปฺปิจฺฉา…เป….เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ปฎิวาเต องฺคเณ เสนาสนํ ปโปฺผเฎสฺสนฺติ! ภิกฺขู รเชน โอกิริํสู’’ติฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป…. ‘‘สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ปฎิวาเต องฺคเณ เสนาสนํ ปโปฺผเฎนฺติ, ภิกฺขู รเชน โอกิริํสู’’ติ? ‘‘สจฺจํ ภควา’’ติ…เป…. วิครหิตฺวา…เป…. ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๗๐. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ เสนาสนวตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา ภิกฺขูหิ เสนาสเน สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ ยสฺมิํ วิหาเร วิหรติ, สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, สเจ อุสฺสหติ, โสเธตโพฺพฯ [มหาว. ๖๖, ๖๗; จูฬว. ๓๕๗] วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ปตฺตจีวรํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; นิสีทนปจฺจตฺถรณํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภิสิพิโพฺพหนํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มโญฺจ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฎฺฎเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; ปีฐํ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฎฺฎเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มญฺจปฎิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพา; เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; อปเสฺสนผลกํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภุมฺมตฺถรณํ ยถาปญฺญตฺตํ สลฺลเกฺขตฺวา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจวิหาเร สนฺตานกํ โหติ, อุโลฺลกา ปฐมํ โอหาเรตพฺพํ, อาโลกสนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อกตา โหติ ภูมิ, อุทเกน ปริโปฺผสิตฺวา ปริโผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา – มา วิหาโร รเชน อุหญฺญีติฯ สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

‘‘น ภิกฺขุสามนฺตา เสนาสนํ ปโปฺผเฎตพฺพํฯ น วิหารสามนฺตา เสนาสนํ ปโปฺผเฎตพฺพํฯ น ปานียสามนฺตา เสนาสนํ ปโปฺผเฎตพฺพํฯ น ปริโภชนียสามนฺตา เสนาสนํ ปโปฺผเฎตพฺพํฯ น ปฎิวาเต องฺคเณ เสนาสนํ ปโปฺผเฎตพฺพํฯ อโธวาเต เสนาสนํ ปโปฺผเฎตพฺพํฯ

‘‘ภุมฺมตฺถรณํ เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฎตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ มญฺจปฎิปาทกา เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพาฯ มโญฺจ เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฎตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฎฺฎเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตโพฺพฯ ปีฐํ เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฎตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฎฺฎเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ ภิสิพิโพฺพหนํ เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฎตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ นิสีทนปจฺจตฺถรณํ เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฎตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ เขฬมลฺลโก เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตโพฺพฯ อปเสฺสนผลกํ เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพํฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฎฺฐามญฺจํ วา เหฎฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ปจฺฉิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ อุตฺตรา สรชา วาตา วายนฺติ อุตฺตรา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ สีตกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา, รตฺตึ ถเกตพฺพาฯ สเจ อุณฺหกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา ถเกตพฺพา, รตฺตึ วิวริตพฺพาฯ

‘‘สเจปริเวณํ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ โกฏฺฐโก อุกฺลาโป โหติ, โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพฯ สเจ อุปฏฺฐานสาลาอุกฺลาปา โหติ, อุปฏฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อคฺคิสาลา อุกฺลาปา โหติ, อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ วจฺจกุฏิ อุกฺลาปา โหติ, วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ ปานียํ น โหติ, ปานียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ ปริโภชนียํ น โหติ, ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

‘‘สเจ วุเฑฺฒน สทฺธิํ เอกวิหาเร วิหรติ, น วุฑฺฒํ อนาปุจฺฉา อุเทฺทโส ทาตโพฺพ, น ปริปุจฺฉา ทาตพฺพา, น สชฺฌาโย กาตโพฺพ, น ธโมฺม ภาสิตโพฺพ, น ปทีโป กาตโพฺพ, น ปทีโป วิชฺฌาเปตโพฺพ, น วาตปานา วิวริตพฺพา, น วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจวุเฑฺฒน สทฺธิํ เอกจงฺกเม จงฺกมติ, เยน วุโฑฺฒ เตน ปริวตฺติตพฺพํ, น จ วุโฑฺฒ สงฺฆาฏิกเณฺณน ฆเฏฺฏตโพฺพฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ เสนาสนวตฺตํ ยถา ภิกฺขูหิ เสนาสเน สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

๙. ชนฺตาฆรวตฺตกถา

๓๗๑. เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ชนฺตาฆเร เถเรหิ ภิกฺขูหิ นิวาริยมานา อนาทริยํ ปฏิจฺจ ปหูตํ กฏฺฐํ อาโรเปตฺวา อคฺคิํ ทตฺวา ทฺวารํ ถเกตฺวา ทฺวาเร นิสีทนฺติฯ ภิกฺขู [เถรา จ ภิกฺขู (สฺยา. กํ.)] อุณฺหาภิตตฺตา ทฺวารํ อลภมานา มุจฺฉิตา ปปตนฺติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ชนฺตาฆเร เถเรหิ ภิกฺขูหิ นิวาริยมานา อนาทริยํ ปฏิจฺจ ปหูตํ กฏฺฐํ อาโรเปตฺวา อคฺคิํ ทตฺวา ทฺวารํ ถเกตฺวา ทฺวาเร นิสีทิสฺสนฺติ! ภิกฺขู อุณฺหาภิตตฺตา ทฺวารํ อลภมานา มุจฺฉิตา ปปตนฺตี’’ติฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… ‘‘สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ชนฺตาฆเร เถเรหิ ภิกฺขูหิ นิวาริยมานา อนาทริยํ ปฏิจฺจ ปหูตํ กฏฺฐํ อาโรเปตฺวา อคฺคิํ ทตฺวา ทฺวารํ ถเกตฺวา ทฺวาเร นิสีทนฺติ; ภิกฺขู อุณฺหาภิตตฺตา ทฺวารํ อลภมานา มุจฺฉิตา ปปตนฺตี’’ติ? ‘‘สจฺจํ ภควา’’ติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘น , ภิกฺขเว, ชนฺตาฆเร เถเรน ภิกฺขุนา นิวาริยมาเนน อนาทริยํ ปฏิจฺจ ปหูตํ กฏฺฐํ อาโรเปตฺวา อคฺคิ ทาตโพฺพฯ โย ทเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ น, ภิกฺขเว, ทฺวารํ ถเกตฺวา ทฺวาเร นิสีทิตพฺพํฯ โย นิสีเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ

๓๗๒. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ชนฺตาฆรวตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา ภิกฺขูหิ ชนฺตาฆเร สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ โย ปฐมํ ชนฺตาฆรํ คจฺฉติ, สเจ ฉาริกา อุสฺสนฺนา โหติ, ฉาริกา ฉเฑฺฑตพฺพาฯ สเจ ชนฺตาฆรํ อุกฺลาปํ โหติ, ชนฺตาฆรํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ ปริภณฺฑํ อุกฺลาปํ โหติ, ปริภณฺฑํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ ปริเวณํ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ โกฏฺฐโก อุกฺลาโป โหติ, โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพ ฯ สเจ ชนฺตาฆรสาลา อุกฺลาปา โหติ, ชนฺตาฆรสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ

‘‘จุณฺณํ สเนฺนตพฺพํ, มตฺติกา เตเมตพฺพา, อุทกโทณิกาย อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ ชนฺตาฆรํ ปวิสเนฺตน มตฺติกาย มุขํ มเกฺขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํฯ น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ, ชนฺตาฆเร เถรานํ ภิกฺขูนํ ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ ชนฺตาฆรา นิกฺขมเนฺตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํฯ สเจ อุสฺสหติ, อุทเกปิ เถรานํ ภิกฺขูนํ ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ น เถรานํ ภิกฺขูนํ ปุรโตปิ นหายิตพฺพํ, น อุปริโตปิ นหายิตพฺพํฯ นหาเตน อุตฺตรเนฺตน โอตรนฺตานํ มโคฺค ทาตโพฺพฯ โย ปจฺฉา ชนฺตาฆรา นิกฺขมติ, สเจ ชนฺตาฆรํ จิกฺขลฺลํ โหติ, โธวิตพฺพํฯ มตฺติกาโทณิกํ โธวิตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ปฏิสาเมตฺวา อคฺคิํ วิชฺฌาเปตฺวา ทฺวารํ ถเกตฺวา ปกฺกมิตพฺพํฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ชนฺตาฆรวตฺตํ ยถา ภิกฺขูหิ ชนฺตาฆเร สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

๑๐. วจฺจกุฏิวตฺตกถา

๓๗๓. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ พฺราหฺมณชาติโก วจฺจํ กตฺวา น อิจฺฉติ อาจเมตุํ – โก อิมํ วสลํ ทุคฺคนฺธํ อามสิสฺสตีติ [อาจมิสฺสตีติ (ก.)]ฯ ตสฺส วจฺจมเคฺค กิมิ สณฺฐาติฯ อถ โข โส ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ ‘‘กิํ ปน ตฺวํ, อาวุโส, วจฺจํ กตฺวา น อาจเมสี’’ติ? ‘‘เอวมาวุโส’’ติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม ภิกฺขุ วจฺจํ กตฺวา น อาจเมสฺสตี’’ติ! อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… ‘‘สจฺจํ กิร ตฺวํ, ภิกฺขุ, วจฺจํ กตฺวา น อาจเมสี’’ติ? ‘‘สจฺจํ ภควา’’ติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘น, ภิกฺขเว, วจฺจํ กตฺวา สติ อุทเก นาจเมตพฺพํฯ โย นาจเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู วจฺจกุฏิยา ยถาวุฑฺฒํ วจฺจํ กโรนฺติฯ นวกา ภิกฺขู ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา วจฺจิตา อาคเมนฺติฯ เต วจฺจํ สนฺธาเรนฺตา มุจฺฉิตา ปปตนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… สจฺจํ กิร ภิกฺขเว…เป.… สจฺจํ ภควาติ…เป.… ‘‘น, ภิกฺขเว, วจฺจกุฏิยา ยถาวุฑฺฒํ วโจฺจ กาตโพฺพฯ โย กเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อาคตปฏิปาฏิยา วจฺจํ กาตุ’’นฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อติสหสาปิ วจฺจกุฏิํ ปวิสนฺติ, อุพฺภชิตฺวาปิ [อุพฺภุชฺชิตฺวาปิ (สี.), อุพฺภุชิตฺวา (สฺยา.)] ปวิสนฺติ, นิตฺถุนนฺตาปิ วจฺจํ กโรนฺติ , ทนฺตกฏฺฐํ ขาทนฺตาปิ วจฺจํ กโรนฺติ, พหิทฺธาปิ วจฺจโทณิกาย วจฺจํ กโรนฺติ, พหิทฺธาปิ ปสฺสาวโทณิกาย ปสฺสาวํ กโรนฺติ, ปสฺสาวโทณิกายปิ เขฬํ กโรนฺติ, ผรุเสนปิ กเฏฺฐน อวเลขนฺติ, อวเลขนกฏฺฐมฺปิ วจฺจกูปมฺหิ ปาเตนฺติ, อติสหสาปิ นิกฺขมนฺติ, อุพฺภชิตฺวาปิ นิกฺขมนฺติ, จปุจปุการกมฺปิ อาจเมนฺติ, อาจมนสราวเกปิ อุทกํ เสเสนฺติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อติสหสาปิ วจฺจกุฏิํ ปวิสิสฺสนฺติ, อุพฺภชิตฺวาปิ ปวิสิสฺสนฺติ, นิตฺถุนนฺตาปิ วจฺจํ กริสฺสนฺติ, ทนฺตกฏฺฐํ ขาทนฺตาปิ วจฺจํ กริสฺสนฺติ, พหิทฺธาปิ วจฺจโทณิกาย วจฺจํ กริสฺสนฺติ, พหิทฺธาปิ ปสฺสาวโทณิกาย ปสฺสาวํ กริสฺสนฺติ, ปสฺสาวโทณิกายปิ เขฬํ กริสฺสนฺติ, ผรุเสนปิ กเฏฺฐน อวเลขิสฺสนฺติ, อวเลขนกฏฺฐมฺปิ วจฺจกูปมฺหิ ปาเตสฺสนฺติ, อติสหสาปิ นิกฺขมิสฺสนฺติ, อุพฺภชิตฺวาปิ นิกฺขมิสฺสนฺติ, จปุจปุการกมฺปิ อาจเมสฺสนฺติ, อาจมนสราวเกปิ อุทกํ เสเสสฺสนฺตี’’ติ! อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว…เป.… สจฺจํ ภควาติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๗๔. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ วจฺจกุฏิวตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา ภิกฺขูหิ วจฺจกุฏิยา สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ โย วจฺจกุฏิํ คจฺฉติ เตน พหิ ฐิเตน [พหิ ฐิเตน (สี. ก.)] อุกฺกาสิตพฺพํฯ อโนฺต นิสิเนฺนนปิ อุกฺกาสิตพฺพํฯ จีวรวํเส วา จีวรรชฺชุยา วา จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน วจฺจกุฏิ ปวิสิตพฺพาฯ นาติสหสา ปวิสิตพฺพาฯ น อุพฺภชิตฺวา ปวิสิตพฺพาฯ วจฺจปาทุกาย ฐิเตน อุพฺภชิตพฺพํฯ น นิตฺถุนเนฺตน วโจฺจ กาตโพฺพฯ น ทนฺตกฏฺฐํ ขาทเนฺตน วโจฺจ กาตโพฺพฯ น พหิทฺธา วจฺจโทณิกาย วโจฺจ กาตโพฺพฯ น พหิทฺธา ปสฺสาวโทณิกาย ปสฺสาโว กาตโพฺพฯ น ปสฺสาวโทณิกาย เขโฬ กาตโพฺพฯ น ผรุเสน กเฏฺฐน อวเลขิตพฺพํฯ น อวเลขนกฏฺฐํ วจฺจกูปมฺหิ ปาเตตพฺพํฯ วจฺจปาทุกาย ฐิเตน ปฏิจฺฉาเทตพฺพํฯ นาติสหสา นิกฺขมิตพฺพํฯ น อุพฺภชิตฺวา นิกฺขมิตพฺพํฯ อาจมนปาทุกาย ฐิเตน อุพฺภชิตพฺพํฯ น จปุจปุการกํ อาจเมตพฺพํฯ น อาจมนสราวเก อุทกํ เสเสตพฺพํฯ อาจมนปาทุกาย ฐิเตน ปฏิจฺฉาเทตพฺพํฯ

‘‘สเจ วจฺจกุฏิ อุหตา [อูหตา (สี. สฺยา.)]โหติ, โธวิตพฺพาฯ สเจ อวเลขนปิธโร ปูโร โหติ, อวเลขนกฏฺฐํ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ สเจ วจฺจกุฏิ อุกฺลาปา โหติ, วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ ปริภณฺฑํ อุกฺลาปํ โหติ, ปริภณฺฑํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ ปริเวณํ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํ ฯ สเจ โกฏฺฐโก อุกฺลาโป โหติ, โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพฯ สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ ฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ วจฺจกุฏิวตฺตํ ยถา ภิกฺขูหิ วจฺจกุฏิยา สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

๑๑. อุปชฺฌายวตฺตกถา

๓๗๕. เตน โข ปน สมเยน สทฺธิวิหาริกา อุปชฺฌาเยสุ น สมฺมา วตฺตนฺติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม สทฺธิวิหาริกา อุปชฺฌาเยสุ น สมฺมา วตฺติสฺสนฺตี’’ติ! อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… ‘‘สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริกา อุปชฺฌาเยสุ น สมฺมา วตฺตนฺตี’’ติ? ‘‘สจฺจํ ภควา’’ติ วิครหิ พุโทฺธ ภควา…เป.… ‘‘กถญฺหิ นาม, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริกา อุปชฺฌาเยสุ น สมฺมา วตฺติสฺสนฺติ! เนตํ, ภิกฺขเว, อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๗๖. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริกานํ อุปชฺฌาเยสุ วตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา สทฺธิวิหาริเกหิ อุปชฺฌาเยสุ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ [มหาว. ๖๖] สทฺธิวิหาริเกน, ภิกฺขเว, อุปชฺฌายมฺหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ ตตฺรายํ สมฺมาวตฺตนา –

‘‘กาลเสฺสว อุฏฺฐาย อุปาหนา โอมุญฺจิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทนฺตกฏฺฐํ ทาตพฺพํ, มุโขทกํ ทาตพฺพํ, อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํฯ สเจ ยาคุ โหติ, ภาชนํ โธวิตฺวา ยาคุ อุปนาเมตพฺพาฯ ยาคุํ ปีตสฺส อุทกํ ทตฺวา ภาชนํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา ปฏิสาเมตพฺพํฯ อุปชฺฌายมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ , โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ อุปชฺฌาโย คามํ ปวิสิตุกาโม โหติ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, กายพนฺธนํ ทาตพฺพํ, สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ทาตพฺพา, โธวิตฺวา ปโตฺต โสทโก [สอุทโก

(ก.)]ทาตโพฺพฯ สเจ อุปชฺฌาโย ปจฺฉาสมณํ อากงฺขติ, ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา อุปชฺฌายสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพํฯ นาติทูเร คนฺตพฺพํ, นาจฺจาสเนฺน คนฺตพฺพํ , ปตฺตปริยาปนฺนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ น อุปชฺฌายสฺส ภณมานสฺส อนฺตรนฺตรา กถา โอปาเตตพฺพาฯ อุปชฺฌาโย อาปตฺติสามนฺตา ภณมาโน นิวาเรตโพฺพฯ

‘‘นิวตฺตเนฺตน ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ทาตพฺพํ, นิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ สเจ จีวรํ สินฺนํ โหติ, มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตพฺพํ, น จ อุเณฺห จีวรํ นิทหิตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆริตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆรเนฺตน จตุรงฺคุลํ กณฺณํ อุสฺสาเรตฺวา จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ – มา มเชฺฌ ภงฺโค อโหสีติฯ โอโภเค กายพนฺธนํ กาตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปิณฺฑปาโต โหติ, อุปชฺฌาโย จ ภุญฺชิตุกาโม โหติ, อุทกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาโต อุปนาเมตโพฺพฯ อุปชฺฌาโย ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ ภุตฺตาวิสฺส อุทกํ ทตฺวา ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา โวทกํ กตฺวา มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตโพฺพฯ น จ อุเณฺห ปโตฺต นิทหิตโพฺพฯ ปตฺตจีวรํนิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฏฺฐามญฺจํ วา เหฏฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ อุปชฺฌายมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฏิสาเมตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ อุปชฺฌาโย นหายิตุกาโม โหติ, นหานํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ สีเตน อโตฺถ โหติ, สีตํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ อุเณฺหน อโตฺถ โหติ, อุณฺหํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ

‘‘สเจ อุปชฺฌาโย ชนฺตาฆรํ ปวิสิตุกาโม โหติ, จุณฺณํ สเนฺนตพฺพํ, มตฺติกา เตเมตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย อุปชฺฌายสฺส ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต คนฺตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ทตฺวา จีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, จุณฺณํ ทาตพฺพํ, มตฺติกา ทาตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ, ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ ชนฺตาฆรํ ปวิสเนฺตน มตฺติกาย มุขํ มเกฺขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวาชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํฯ น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพาฯ ชนฺตาฆเร อุปชฺฌายสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ ชนฺตาฆรา นิกฺขมเนฺตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํฯ

‘‘อุทเกปิ อุปชฺฌายสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ นหาเตน ปฐมตรํ อุตฺตริตฺวา อตฺตโน คตฺตํ โวทกํ กตฺวา นิวาเสตฺวา อุปชฺฌายสฺส คตฺตโต อุทกํ ปมชฺชิตพฺพํ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, สงฺฆาฏิ ทาตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํฯ อุปชฺฌาโย ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ สเจ อุทฺทิสาเปตุกาโม โหติ, อุทฺทิสิตโพฺพฯ สเจ ปริปุจฺฉิตุกาโม โหติ, ปริปุจฺฉิตโพฺพฯ

‘‘ยสฺมึ วิหาเร อุปชฺฌาโย วิหรติ, สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, สเจ อุสฺสหติ, โสเธตโพฺพฯ วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ปตฺตจีวรํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; นิสีทนปจฺจตฺถรณํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภิสิพิโพฺพหนํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มโญฺจ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน , อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฎฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; ปีฐํ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฎฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มญฺจปฏิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพา; เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; อปเสฺสนผลกํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภูมตฺถรณํ ยถาปญฺญตฺตํ สลฺลเกฺขตฺวา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ วิหาเร สนฺตานกํ โหติ, อุโลฺลกา ปฐมํ โอหาเรตพฺพํ, อาโลกสนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อกตา โหติ ภูมิ, อุทเกน ปริโปฺผสิตฺวา ปริโผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา – มา วิหาโร รเชน อุหญฺญีติฯ สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

‘‘ภูมตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ มญฺจปฏิปาทกา โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพาฯ มโญฺจ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฎฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตโพฺพฯ ปีฐํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฎฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ ภิสิพิโพฺพหนํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ นิสีทนปจฺจตฺถรณํโอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ เขฬมลฺลโก โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตโพฺพฯ อปเสฺสนผลกํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพํฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฎฺฐามญฺจํ วา เหฎฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ปจฺฉิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ อุตฺตรา สรชา วาตา วายนฺติ, อุตฺตรา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ สีตกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา, รตฺตึ ถเกตพฺพาฯ สเจ อุณฺหกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา ถเกตพฺพา, รตฺตึ วิวริตพฺพาฯ

‘‘สเจ ปริเวณํ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ โกฎฺฐโก อุกฺลาโป โหติ, โกฎฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพฯ สเจ อุปฎฺฐานสาลา อุกฺลาปา โหติ, อุปฎฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อคฺคิสาลา อุกฺลาปา โหติ, อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ วจฺจกุฎิ อุกฺลาปา โหติ, วจฺจกุฎิ สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ ปานียํ น โหติ, ปานียํ อุปฎฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ ปริโภชนียํ น โหติ, ปริโภชนียํ อุปฎฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

‘‘สเจ อุปชฺฌายสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ, สทฺธิวิหาริเกน วูปกาเสตโพฺพ, วูปกาสาเปตโพฺพ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส กุกฺกุจฺจํ อุปฺปนฺนํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน วิโนเทตพฺพํ, วิโนทาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส ทิฏฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน วิเวเจตพฺพํ, วิเวจาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อุปชฺฌาโย ครุธมฺมํ อชฺฌาปนฺโน โหติ ปริวาสารโห, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อุปชฺฌายสฺส ปริวาสํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อุปชฺฌาโย มูลายปฏิกสฺสนารโห โหติ, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อุปชฺฌายํ มูลาย ปฏิกเสฺสยฺยาติฯ สเจ อุปชฺฌาโย มานตฺตารโห โหติ, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อุปชฺฌายสฺส มานตฺตํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อุปชฺฌาโย อพฺภานารโห โหติ, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อุปชฺฌายํ อเพฺภยฺยาติฯ สเจ สงฺโฆ อุปชฺฌายสฺส กมฺมํ กตฺตุกาโม โหติ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สงฺโฆ อุปชฺฌายสฺส กมฺมํ น กเรยฺย, ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยาติฯ กตํ วา ปนสฺส โหติ สเงฺฆน กมฺมํ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อุปชฺฌาโย สมฺมา วเตฺตยฺย, โลมํ ปาเตยฺย, เนตฺถารํ วเตฺตยฺย, สงฺโฆ ตํ กมฺมํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยาติฯ

‘‘สเจ อุปชฺฌายสฺส จีวรํ โธวิตพฺพํ โหติ , สทฺธิวิหาริเกน โธวิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อุปชฺฌายสฺส จีวรํ โธวิเยถาติฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส จีวรํ กาตพฺพํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน กาตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อุปชฺฌายสฺส จีวรํ กริเยถาติฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส รชนา ปจิตพฺพา โหติ, สทฺธิวิหาริเกน ปจิตพฺพา, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อุปชฺฌายสฺส รชนํ ปจิเยถาติฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส จีวรํ รชิตพฺพํ [รเชตพฺพํ (สฺยา.)] โหติ, สทฺธิวิหาริเกน รชิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อุปชฺฌายสฺส จีวรํ รชิเยถาติฯ จีวรํ รชเนฺตน [รเชเนฺตน (สฺยา.)] สาธุกํ สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ รชิตพฺพํ, น จ อจฺฉินฺเน เถเว ปกฺกมิตพฺพํฯ

‘‘น อุปชฺฌายํ อนาปุจฺฉา เอกจฺจสฺส ปโตฺต ทาตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส ปโตฺต ปฏิคฺคเหตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส จีวรํ ทาตพฺพํ, น เอกจฺจสฺส จีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ; น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ทาตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ปฏิคฺคเหตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส เกสา เฉเทตพฺพา [เฉตฺตพฺพา (สี.), เฉทิตพฺพา (ก.)], น เอกเจฺจน เกสาเฉทาเปตพฺพา; น เอกจฺจสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํ, น เอกเจฺจน ปริกมฺมํ การาเปตพฺพํ; น เอกจฺจสฺส เวยฺยาวโจฺจ [เวยฺยาวจฺจํ (ก.)] กาตโพฺพ, น เอกเจฺจน เวยฺยาวโจฺจ การาเปตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพํ, น เอกโจฺจ ปจฺฉาสมโณ อาทาตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส ปิณฺฑปาโต นีหริตโพฺพ, น เอกเจฺจน ปิณฺฑปาโต นีหราเปตโพฺพ; น อุปชฺฌายํ อนาปุจฺฉา คาโม ปวิสิตโพฺพ; น สุสานํ คนฺตพฺพํ; น ทิสา ปกฺกมิตพฺพาฯ สเจ อุปชฺฌาโย คิลาโน โหติ, ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ , วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพํฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริกานํ อุปชฺฌาเยสุ วตฺตํ ยถา สทฺธิวิหาริเกหิ อุปชฺฌาเยสุ สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

๑๒. สทฺธิวิหาริกวตฺตกถา

๓๗๗. เตนโข ปน สมเยน อุปชฺฌายา สทฺธิวิหาริเกสุ น สมฺมา วตฺตนฺติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม อุปชฺฌายา สทฺธิวิหาริเก

สุ น สมฺมา วตฺติสฺสนฺตี’’ติ! อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… ‘‘สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, อุปชฺฌายา สทฺธิวิหาริเกสุ น สมฺมา วตฺตนฺตี’’ติ? ‘‘สจฺจํ ภควา’’ติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๗๘. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, อุปชฺฌายานํ สทฺธิวิหาริเกสุ วตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา อุปชฺฌาเยหิ สทฺธิวิหาริเกสุ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ [มหาว. ๖๗] อุปชฺฌาเยน, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริกมฺหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํ ฯ ตตฺรายํสมฺมาวตฺตนา –

‘‘อุปชฺฌาเยน, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริโก สงฺคเหตโพฺพ อนุคฺคเหตโพฺพ อุเทฺทเสน ปริปุจฺฉาย โอวาเทน อนุสาสนิยาฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส ปโตฺต โหติ, สทฺธิวิหาริกสฺส ปโตฺต น โหติ, อุปชฺฌาเยน สทฺธิวิหาริกสฺส ปโตฺต ทาตโพฺพ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส ปโตฺต อุปฺปชฺชิเยถาติฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส จีวรํ โหติ, สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ น โหติ, อุปชฺฌาเยน สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ ทาตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ อุปฺปชฺชิเยถาติฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส ปริกฺขาโร โหติ, สทฺธิวิหาริกสฺส ปริกฺขาโร น โหติ, อุปชฺฌาเยน สทฺธิวิหาริกสฺส ปริกฺขาโร ทาตโพฺพ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส ปริกฺขาโร อุปฺปชฺชิเยถาติฯ

‘‘สเจ สทฺธิวิหาริโก คิลาโน โหติ, กาลเสฺสว อุฎฺฐาย ทนฺตกฎฺฐํ ทาตพฺพํ, มุโขทกํ ทาตพฺพํ, อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํฯ สเจ ยาคุ โหติ, ภาชนํ โธวิตฺวา ยาคุ อุปนาเมตพฺพาฯ ยาคุํ ปีตสฺส อุทกํ ทตฺวา ภาชนํ ปฎิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฃํสเนฺตน โธวิตฺวา ปฎิสาเมตพฺพํฯ สทฺธิวิหาริกมฺหิ วุฎฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ สทฺธิวิหาริโก คามํ ปวิสิตุกาโม โหติ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, ปฎินิวาสนํ ปฎิคฺคเหตพฺพํ , กายพนฺธนํ ทาตพฺพํ, สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฎิโย ทาตพฺพา , โธวิตฺวา ปโตฺต โสทโก ทาตโพฺพฯ

‘‘เอตฺตาวตา นิวตฺติสฺสตีติ อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฎิคฺคเหตพฺพํ, ปฎินิวาสนํ ทาตพฺพํ, นิวาสนํ ปฎิคฺคเหตพฺพํฯ สเจ จีวรํ สินฺนํ โหติ, มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตพฺพํ, น จ อุเณฺห จีวรํ นิทหิตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆริตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆรเนฺตน จตุรงฺคุลํ กณฺณํ อุสฺสาเรตฺวา จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ – มา มเชฺฌ ภโงฺค อโหสีติฯ โอโภเค กายพนฺธนํ กาตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปิณฺฑปาโต โหติ, สทฺธิวิหาริโก จ ภุญฺชิตุกาโม โหติ, อุทกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาโต อุปนาเมตโพฺพฯ สทฺธิวิหาริโก ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ ภุตฺตาวิสฺส อุทกํ ทตฺวา ปตฺตํ ปฎิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฃํสเนฺตน โธวิตฺวา โวทกํ กตฺวา มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตโพฺพ, น จ อุเณฺห ปโตฺต นิทหิตโพฺพฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฎฺฐามญฺจํ วา เหฎฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ

สทฺธิวิหาริกมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฏิสาเมตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพ ฯ

''สเจ สทฺธิวิหาริโก นหายิตุกาโม โหติ, นหานํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ สีเตน อโตฺถ โหติ, สีตํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ อุเณฺหน อโตฺถ โหติ, อุณฺหํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ

''สเจ สทฺธิวิหาริโก ชนฺตาฆรํ ปวิสิตุกาโม โหติ, จุณฺณํ สเนฺนตพฺพํ, มตฺติกา เตเมตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย [อาทาย สทฺธิวิหาริกสฺส ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต (ก.)] คนฺตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ทตฺวา จีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, จุณฺณํ ทาตพฺพํ, มตฺติกา ทาตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ ชนฺตาฆรํ ปวิสเนฺตน มตฺติกาย มุขํ มเกฺขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํ, น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพาฯ ชนฺตาฆเร สทฺธิวิหาริกสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ ชนฺตาฆรา นิกฺขมเนฺตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํฯ

''อุทเกปิสทฺธิวิหาริกสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ นหาเตน ปฐมตรํ อุตฺตริตฺวา อตฺตโน คตฺตํ โวทกํ กตฺวา นิวาเสตฺวา สทฺธิวิหาริกสฺส คตฺตโต อุทกํ ปมชฺชิตพฺพํ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, สงฺฆาฏิ ทาตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํฯ สทฺธิวิหาริโก ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ

''ยสฺมิํ วิหาเร สทฺธิวิหาริโก วิหรติ, สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, สเจ อุสฺสหติ, โสเธตโพฺพฯ วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ปตฺตจีวรํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ...เป.... สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

''สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ, อุปชฺฌาเยน วูปกาเสตโพฺพ, วูปกาสาเปตโพฺพ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส กุกฺกุจฺจํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อุปชฺฌาเยน วิโนเทตพฺพํ, วิโนทาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ สทฺธิวิหาริกสฺสทิฏฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อุปชฺฌาเยน วิเวเจตพฺพํ, วิเวจาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ สทฺธิวิหาริโก ครุธมฺมํ อชฺฌาปโนฺน โหติ ปริวาสารโห, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกสฺส ปริวาสํ ทเทยฺยาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริโก มูลายปฏิกสฺสนารโห โหติ, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกํ มูลาย ปฏิกเสฺสยฺยาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริโก มานตฺตารโห โหติ, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกสฺส มานตฺตํ ทเทยฺยาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริโก อพฺภานารโห โหติ, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกํ อเพฺภยฺยาติฯ สเจ สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกสฺส กมฺมํ กตฺตุกาโม โหติ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกสฺส กมฺมํ น กเรยฺย, ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยาติฯ กตํ วา ปนสฺสโหติ สเงฺฆน กมฺมํ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา, อุเกฺขปนียํ วา, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริโก สมฺมา วเตฺตยฺย โลมํ ปาเตยฺย, เนตฺถารํ วเตฺตยฺย, สโงฺฆ ตํ กมฺมํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยาติฯ

‘‘สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ โธวิตพฺพํ โหติ, อุปชฺฌาเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – เอวํ โธเวยฺยาสีติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ โธวิเยถาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ กาตพฺพํ โหติ, อุปชฺฌาเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – เอวํ กเรยฺยาสีติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ กริเยถาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส รชนํ ปจิตพฺพํ โหติ, อุปชฺฌาเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – เอวํ ปเจยฺยาสีติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส รชนํ ปจิเยถาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ รชิตพฺพํ โหติ, อุปชฺฌาเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – เอวํ รเชยฺยาสีติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ รชิเยถาติฯ จีวรํ รชเนฺตน สาธุกํ สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ รชิตพฺพํ, น จ อจฺฉิเนฺน เถเว ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจ สทฺธิวิหาริโก คิลาโน โหติ, ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพํฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว , อุปชฺฌายานํ สทฺธิวิหาริเกสุ วตฺตํ ยถา อุปชฺฌาเยหิ สทฺธิวิหาริเกสุ สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

ทุติยภาณวาโร นิฏฺฐิโตฯ

๑๓. อาจริยวตฺตกถา

๓๗๙. เตนโข ปน สมเยน อเนฺตวาสิกา อาจริเยสุ น สมฺมา วตฺตนฺติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม อเนฺตวาสิกา อาจริเยสุ น สมฺมา วตฺติสฺสนฺตี’’ติ! อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… ‘‘สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, อเนฺตวาสิกา อาจริเยสุ น สมฺมา วตฺตนฺตี’’ติ? ‘‘สจฺจํ ภควา’’ติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๘๐. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, อเนฺตวาสิกานํ อาจริเยสุ วตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา อเนฺตวาสิเกหิ อาจริเยสุ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ [มหาว. ๗๘]อเนฺตวาสิเกน, ภิกฺขเว, อาจริยมฺหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ ตตฺรายํ สมฺมาวตฺตนา –

‘‘กาลเสฺสว อุฏฺฐาย อุปาหนา โอมุญฺจิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทนฺตกฏฺฐํ ทาตพฺพํ, มุโขทกํ ทาตพฺพํ, อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํฯ สเจ ยาคุ โหติ, ภาชนํ โธวิตฺวา ยาคุ อุปนาเมตพฺพาฯ ยาคุํ ปีตสฺส อุทกํ ทตฺวา ภาชนํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตนโธวิตฺวา ปฏิสาเมตพฺพํฯ อาจริยมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ อาจริโย คามํ ปวิสิตุกาโม โหติ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, กายพนฺธนํ ทาตพฺพํ, สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ทาตพฺพา, โธวิตฺวา ปโตฺต โสทโก ทาตโพฺพฯ สเจ อาจริโย ปจฺฉาสมณํ อากงฺขติ, ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา อาจริยสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพํฯ นาติทูเร คนฺตพฺพํ, นาจฺจาสเนฺน คนฺตพฺพํ, ปตฺตปริยาปนฺนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ น อาจริยสฺส ภณมานสฺส อนฺตรนฺตรา กถา โอปาเตตพฺพาฯ อาจริโย อาปตฺติสามนฺตา ภณมาโน นิวาเรตโพฺพฯ

‘‘นิวตฺตเนฺตน ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ทาตพฺพํ, นิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ สเจ จีวรํ สินฺนํ โหติ, มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตพฺพํ, น จ อุเณฺห จีวรํ นิทหิตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆริตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆรเนฺตน จตุรงฺคุลํ กณฺณํ อุสฺสาเรตฺวา จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ – มา มเชฺฌ ภโงฺค อโหสีติฯ โอโภเค กายพนฺธนํ กาตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปิณฺฑปาโต โหติ, อาจริโย จ ภุญฺชิตุกาโม โหติ, อุทกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาโต อุปนาเมตโพฺพฯ อาจริโย ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพ ฯ ภุตฺตาวิสฺส อุทกํ ทตฺวา ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา โวทกํ กตฺวา มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตโพฺพ, น จ อุเณฺห ปโตฺต นิทหิตโพฺพฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฏฺฐามญฺจํ วา เหฏฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ อาจริยมฺหิ วุฎฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฏิสาเมตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ อาจริโย นหายิตุกาโม โหติ, นหานํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ สีเตน อโตฺถ โหติ, สีตํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ อุเณฺหน อโตฺถ โหติ, อุณฺหํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ

‘‘สเจ อาจริโย ชนฺตาฆรํ ปวิสิตุกาโม โหติ, จุณฺณํ สเนฺนตพฺพํ, มตฺติกา เตเมตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย อาจริยสฺส ปิฎฺฐิโต ปิฎฺฐิโต คนฺตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ทตฺวา จีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, จุณฺณํ ทาตพฺพํ, มตฺติกา ทาตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ, ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ ชนฺตาฆรํ ปวิสเนฺตน มตฺติกาย มุขํ มเกฺขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํฯ น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพาฯ ชนฺตาฆเร อาจริยสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ ชนฺตาฆรา นิกฺขมเนฺตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํฯ

‘‘อุทเกปิ อาจริยสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ นหาเตน ปฐมตรํ อุตฺตริตฺวา อตฺตโนคตฺตํ โวทกํ กตฺวา นิวาเสตฺวา อาจริยสฺส คตฺตโต อุทกํ ปมชฺชิตพฺพํ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, สงฺฆาฏิ ทาตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํฯ อาจริโย ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ สเจ อุทฺทิสาเปตุกาโม โหติ, อุทฺทิสิตโพฺพฯ สเจ ปริปุจฺฉิตุกาโม โหติ, ปริปุจฺฉิตโพฺพฯ

‘‘ยสฺมิํ วิหาเร อาจริโย วิหรติ, สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, สเจ อุสฺสหติ, โสเธตโพฺพฯ วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ปตฺตจีวรํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; นิสีทนปจฺจตฺถรณํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภิสิพิโพฺพหนํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มโญฺจ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; ปีฐํ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มญฺจปฏิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพา; เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; อปเสฺสนผลกํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภูมตฺถรณํ ยถาปญฺญตฺตํ สลฺลเกฺขตฺวา นีหริตฺวา เอ

กมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ วิหาเร สนฺตานกํ โหติ, อุโลฺลกา ปฐมํ โอหาเรตพฺพํ, อาโลก สนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อกตา โหติ ภูมิ, อุทเกน ปริโปฺผสิตฺวา ปริโผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา – มา วิหาโร รเชน อุหญฺญีติฯ สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉฑฺฑตพฺพํฯ

‘‘ภูมตฺถรณํโอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ มญฺจปฏิปาทกา โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพาฯ มโญฺจ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตโพฺพฯ ปีฐํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ ภิสิพิโพฺพหนํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ นิสีทนปจฺจตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ เขฬมลฺลโก โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตโพฺพฯ อปเสฺสนผลกํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพํฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฏฺฐามญฺจํ วา เหฏฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ปจฺฉิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ อุตฺตรา สรชา วาตา วายนฺติ, อุตฺตรา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ สีตกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา, รตฺติํ ถเกตพฺพาฯ สเจ อุณฺหกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา ถเกตพฺพา, รตฺติํ วิวริตพฺพาฯ

‘‘สเจ ปริเวณํ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ โกฏฺฐโก อุกฺลาโป โหติ, โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพฯ สเจ อุปฏฺฐานสาลา อุกฺลาปา โหติ, อุปฏฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อคฺคิสาลา อุกฺลาปา โหติ, อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ วจฺจกุฏิ อุกฺลาปา โหติ, วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ ปานียํ น โหติ, ปานียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ ปริโภชนียํ น โหติ, ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

‘‘สเจ อาจริยสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ, อเนฺตวาสิเกน วูปกาเสตพฺพา, วูปกาสาเปตพฺพา, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อาจริยสฺส กุกฺกุจฺจํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อเนฺตวาสิเกน วิโนเทตพฺพํ, วิโนทาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อาจริยสฺส ทิฏฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ โหติ , อเนฺตวาสิเกน วิเวเจตพฺพํ, วิเวจาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อาจริโย ครุธมฺมํ อชฺฌาปโนฺน โหติ, ปริวาสารโห, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อาจริยสฺส ปริวาสํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อาจริโย มูลายปฏิกสฺสนารโห โหติ, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อาจริยํ มูลาย ปฏิกเสฺสยฺยาติฯ สเจ อาจริโย มานตฺตารโห โหติ, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อาจริยสฺส มานตฺตํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อาจริ

โย อพฺภานารโห โหติ, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อาจริยํ อเพฺภยฺยาติฯ สเจ สโงฺฆ อาจริยสฺส กมฺมํ กตฺตุกาโม โหติ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อาจริยสฺส กมฺมํ น กเรยฺย, ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยาติฯ กตํ วา ปนสฺส โหติ สเงฺฆน กมฺมํ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อาจริโย สมฺมา วเตฺตยฺย, โลมํ ปาเตยฺย, เนตฺถารํ วเตฺตยฺย, สโงฺฆ ตํ กมฺมํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยาติฯ

‘‘สเจ อาจริยสฺส จีวรํ โธวิตพฺพํ โหติ, อเนฺตวาสิเกน โธวิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส จีวรํ โธวิเยถาติฯ สเจ อาจริยสฺส จีวรํ กาตพฺพํ โหติ, อเนฺตวาสิเกน กาตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส จีวรํ กริเยถาติฯ สเจ อาจริยสฺส รชนํ ปจิตพฺพํ โหติ, อเนฺตวาสิเกน ปจิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส รชนํ ปจิเยถาติฯ สเจ อาจริยสฺส จีวรํ รชิตพฺพํ โหติ, อเนฺตวาสิเกน รชิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส จีวรํ รชิเยถาติฯ จีวรํ รชเนฺตน สาธุกํ สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ รชิตพฺพํ, น จ อจฺฉิเนฺน เถเว ปกฺกมิตพฺพํฯ

‘‘น อาจริยํ อนาปุจฺฉา เอกจฺจสฺส ปตฺโต ทาตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส ปตฺโต ปฏิคฺคเหตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส จีวรํ ทาตพฺพํ, น เอกจฺจสฺส จีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ; น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ทาตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ปฏิคฺคเหตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส เกสา เฉทิตพฺพา, น เอกเจฺจน เกสา เฉทาเปตพฺพา; น เอกจฺจสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํ, น เอกเจฺจน ปริกมฺมํ การาเปตพฺพํ; น เอกจฺจสฺส เวยฺยาวโจฺจ กาตโพฺพ, น เอกเจฺจน เวยฺยาวโจฺจ การาเปตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพํ, น เอกโจฺจ ปจฺฉาสมโณ อาทาตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส ปิณฺฑปาโต นีหริตโพฺพ, น เอกเจฺจน ปิณฺฑปาโต นีหราเปตโพฺพ; น อาจริยํ อนาปุจฺฉา คาโม ปวิสิตโพฺพ; น สุสานํ คนฺตพฺพํ; น ทิสา ปกฺกมิตพฺพาฯ สเจ อาจริโย คิลาโน โหติ, ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ , วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพํฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, อเนฺตวาสิกานํ อาจริเยสุ วตฺตํ ยถา อเนฺตวาสิเกหิ อาจริเยสุ สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

๑๔. อเนฺตวาสิกวตฺตกถา

๓๘๑. เตน โข ปน สมเยน อาจริยา อเนฺตวาสิเกสุ น สมฺมา วตฺตนฺติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม อาจริยา อเนฺตวาสิเกสุ น สมฺมา วตฺติสฺสนฺตี’’ติ! อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อถ โข ภควา เอตสฺมิํ นิทาเน เอตสฺมิํ ปกรเณ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ภิกฺขู ปฏิปุจฺฉิ – ‘‘สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, อาจริยา อเนฺตวาสิเกสุ น สมฺมา วตฺตนฺตี’’ติ? ‘‘สจฺจํ ภควา’’ติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๓๘๒. ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, อาจริยานํ อเนฺตวาสิเกสุ วตฺตํ ปญฺญเปสฺสามิ ยถา อาจริเยหิ อเนฺตวาสิเกสุ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ [มหาว. ๗๙] อาจริเยน, ภิกฺขเว, อเนฺตวาสิกมฺหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ ตตฺรายํ สมฺมาวตฺตนา –

‘‘อาจริเยน, ภิกฺขเว, อเนฺตวาสิโก สงฺคเหตโพฺพ อนุคฺคเหตโพฺพ อุเทฺทเสน ปริปุจฺฉาย โอวาเทน อนุสาสนิยาฯ สเจ อาจริยสฺส ปโตฺต โหติ, อเนฺตวาสิกสฺส ปโตฺต น โหติ, อาจริเยน อเนฺตวาสิกสฺส ปโตฺต ทาตโพฺพ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส ปโตฺต อุปฺปชฺชิเยถาติฯ สเจ อาจริยสฺส จีวรํ โหติ, อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ น โหติ, อาจริเยน อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ ทาตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ อุปฺปชฺชิเยถาติฯ สเจ อาจริยสฺส ปริกฺขาโร โหติ, อเนฺตวาสิกสฺส ปริกฺขาโร น โหติ, อาจริเยน อเนฺตวาสิกสฺส ปริกฺขาโร ทาตโพฺพ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส ปริกฺขาโร อุปฺปชฺชิเยถาติฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิโก คิลาโน โหติ, กาลเสฺสว อุฎฺฐาย ทนฺตกฎฺฐํ ทาตพฺพํ, มุโขทกํ ทาตพฺพํ, อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํฯ สเจ ยาคุ โหติ , ภาชนํ โธวิตฺวา ยาคุ อุปนาเมตพฺพาฯ ยาคุํ ปีตสฺส อุทกํ ทตฺวา ภาชนํ ปฎิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา ปฎิสาเมตพฺพํ ฯ อเนฺตวาสิกมฺหิ วุฎฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิโก คามํ ปวิสิตุกาโม โหติ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, ปฎินิวาสนํ ปฎิคฺคเหตพฺพํ, กายพนฺธนํ ทาตพฺพํ, สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฎิโย ทาตพฺพา, โธวิตฺวา ปโตฺต โสทโก ทาตโพฺพฯ

‘‘เอตฺตาวตา นิวตฺติสฺสตีติ อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฎิคฺคเหตพฺพํ, ปฎินิวาสนํ ทาตพฺพํ, นิวาสนํ ปฎิคฺคเหตพฺพํฯ สเจ จีวรํ สินฺนํ โหติ, มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตพฺพํ, น จ อุเณฺห จีวรํ นิทหิตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆริตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆรเนฺตน จตุรงฺคุลํ กณฺณํ อุสฺสาเรตฺวา จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ – มา มเชฺฌ ภโงฺค อโหสีติฯ โอโภเค กายพนฺธนํ กาตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปิณฺฑปาโต โหติ, อเนฺตวาสิโก จ ภุญฺชิตุกาโม โหติ, อุทกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาโต อุปนาเมตโพฺพฯ อเนฺตวาสิโก ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ ภุตฺตาวิสฺส อุทกํ ทตฺวา ปตฺตํ ปฎิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา โวทกํ กตฺวา มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตโพฺพ, น จ อุเณฺห ปโตฺต นิทหิตโพฺพฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน…เป.… จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน…เป.… ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ อเนฺตวาสิกมฺหิ อุฎฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฎิสาเมตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิโก นหายิตุกาโม โหติ, นหานํ ปฎิยาเทตพฺพํฯ สเจ สีเตน อโตฺถ โหติ, สีตํ ปฎิยาเทตพฺพํฯ สเจ อุเณฺหน อโตฺถ โหติ, อุณฺหํ ปฎิยาเทตพฺพํฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิโก ชนฺตาฆรํ ปวิสิตุกาโม โหติ, จุณฺณํ สเนฺนตพฺพํ, มตฺติกา เตเมตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย [อาทาย อเนฺตวาสิกสฺส ปิฎฺฐิโต ปิฎฺฐิโต (ก.)] คนฺตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ทตฺวา จีวรํ ปฎิคฺคเหตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, จุณฺณํ ทาตพฺพํ, มตฺติกา ทาตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ ชนฺตาฆรํ ปวิสเนฺตน มตฺติกาย มุขํ มเกฺขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฎิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํฯ น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฎิพาหิตพฺ

พา ฯ ชนฺตาฆเร อเนฺตวาสิกสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ ชนฺตาฆรา นิกฺขมเนฺตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํฯ

‘‘อุทเกปิ อเนฺตวาสิกสฺสปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ นหาเตน ปฐมตรํ อุตฺตริตฺวา อตฺตโน คตฺตํ โวทกํ กตฺวา นิวาเสตฺวา อเนฺตวาสิกสฺส คตฺตโต อุทกํ ปมชฺชิตพฺพํ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, สงฺฆาฏิ ทาตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, อเนฺตวาสิโก ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ

‘‘ยสฺมิํ วิหาเร อเนฺตวาสิโก วิหรติ, สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, สเจ อุสฺสหติ, โสเธตโพฺพฯ วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ปตฺตจีวรํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ…เป.… อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิกสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ, อาจริเยน วูปกาเสตโพฺพ, วูปกาสาเปตโพฺพ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อเนฺตวาสิกสฺส กุกฺกุจฺจํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อาจริเยน วิโนเทตพฺพํ, วิโนทาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อเนฺตวาสิกสฺส ทิฏฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อาจริเยน วิเวเจตพฺพํ, วิเวจาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อเนฺตวาสิโก ครุธมฺมํ อชฺฌาปโนฺน โหติ, ปริวาสารโห, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อเนฺตวาสิกสฺส ปริวาสํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อเนฺตวาสิโก มูลายปฏิกสฺสนารโห โหติ, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อเนฺตวาสิกํ มูลาย ปฏิกเสฺสยฺยาติฯ สเจ อเนฺตวาสิโก มานตฺตารโห โหติ, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อเนฺตวาสิกสฺส มานตฺตํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อเนฺตวาสิโก อพฺภานารโห โหติ, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อเนฺตวาสิกํ อเพฺภยฺยาติฯ สเจ สโงฺฆ อเนฺตวาสิกสฺส กมฺมํ กตฺตุกาโม โหติ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อเนฺตวาสิกสฺส กมฺมํ น กเรยฺย , ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยาติฯ กตํ วา ปนสฺส โหติ, สเงฺฆน กมฺมํ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิโก สมฺมา วเตฺตยฺย, โลมํ ปาเตยฺย, เนตฺถารํ วเตฺตยฺย, สโงฺฆ ตํ กมฺมํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยาติฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ โธวิตพฺพํ โหติ, อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – เอวํ โธเวยฺยาสีติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ โธวิเยถาติฯ สเจ อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ กาตพฺพํ โหติ, อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – เอวํ กเรยฺยาสีติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ กริเยถาติฯ สเจ อเนฺตวาสิกสฺส รชนํ ปจิตพฺพํ โหติ, อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – เอวํ ปเจยฺยาสีติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส รชนํ ปจิเยถาติฯ สเจ อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ รชิตพฺพํ โหติ, อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – เอวํ รเชยฺยาสีติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ รชิเยถาติฯ จีวรํ รชเนฺตน สาธุกํ สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ รชิตพฺพํฯ น จ อจฺฉิเนฺน เถเว ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจ อเนฺตวาสิโก คิลาโน โหติ, ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพํฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, อาจริยานํ อเนฺตวาสิเกสุ วตฺตํ ยถา อาจริเยหิ อเนฺตวาสิเกสุ สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ

วตฺตกฺขนฺธโก อฏฺฐโมฯ

อิมมฺหิ ขนฺธเก วตฺถู เอกูนวีสติ, วตฺตา จุทฺทสฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สอุปาหนา ฉตฺตา จ, โอคุณฺฐิ สีสํ ปานียํ;
นาภิวาเท น ปุจฺฉนฺติ, อหิ อุชฺฌนฺติ เปสลาฯ

โอมุญฺจิ ฉตฺตํ ขเนฺธ จ, อตรญฺจ ปฏิกฺกมํ;
ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปา, ปติรูปญฺจ ปุจฺฉิตาฯ

อาสิเญฺจยฺย โธวิเตน, สุเกฺขนเลฺลนุปาหนา;
วุโฑฺฒ นวโก ปุเจฺฉยฺย, อชฺฌาวุฎฺฐญฺจ โคจราฯ

เสกฺขาวจฺจา ปานี ปริ, กตฺตรํ กติกํ ตโต;
กาลํ มุหุตฺตํ อุกฺลาโป, ภูมตฺถรณํ นีหเรฯ

ปฏิปาโท ภิสิพิโพฺพ, มญฺจปีฐญฺจ มลฺลกํ;
อปเสฺสนฺโลฺลกกณฺณา, เครุกา กาฬ อกตาฯ

สงฺการญฺจ ภูมตฺถรณํ, ปฏิปาทกํ มญฺจปีฐํ;
ภิสิ นิสีทนมฺปิ, มลฺลกํ อปเสฺสน จฯ

ปตฺตจีวรํ ภูมิ จ, ปารนฺตํ โอรโต โภคํ;
ปุรตฺถิมา ปจฺฉิมา จ, อุตฺตรา อถ ทกฺขิณาฯ

สีตุเณฺห จ ทิวารตฺติํ, ปริเวณญฺจ โกฎฺฐโก;
อุปฎฺฐานคฺคิ สาลา จ, วตฺตํ วจฺจกุฎีสุ จฯ

ปานี ปริโภชนิยา, กุมฺภิ อาจมเนสุ จ;
อโนปเมน ปญฺญตฺตํ, วตฺตํ อาคนฺตุเกหิเม [เว (ก. เอวมุปริปิ)]ฯ

เนวาสนํ น อุทกํ, น ปจฺจุ น จ ปานิยํ;
นาภิวาเท นปญฺญเป, อุชฺฌายนฺติ จ เปสลาฯ

วุฑฺฒาสนญฺจ อุทกํ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา จ ปานิยํ;
อุปาหเน เอกมนฺตํ, อภิวาเท จ ปญฺญเปฯ

วุตฺถํโคจรเสโกฺข จ, ฐานํ ปานิยโภชนํ;
กตฺตรํ กติกํ กาลํ, นวกสฺส นิสินฺนเกฯ

อภิวาทเยอาจิเกฺข, ยถา เหฎฺฐา ตถา นเย;
นิทฺทิฎฺฐํ สตฺถวาเหน วตฺตํ อาวาสิเกหิเมฯ

คมิกา ทารุมตฺติ จ, วิวริตฺวา น ปุจฺฉิย;
นสฺสนฺติ จ อคฺคฺตฺตญฺจ, อุชฺฌายนฺติ จ เปสลาฯ

ปฏิสาเมตฺวาถเกตฺวา, อาปุจฺฉิตฺวาว ปกฺกเม;
ภิกฺขุ วา สามเณโร วา, อารามิโก อุปาสโกฯ

ปาสาณเกสุ จ ปุญฺชํ, ปฏิสาเม ถเกยฺย จ;
สเจ อุสฺสหติ อุสฺสุกฺกํ, อโนวเสฺส ตเถว จฯ

สโพฺพโอวสฺสติ คามํ, อโชฺฌกาเส ตเถว จ;
อเปฺปวงฺคานิ เสเสยฺยุํ, วตฺตํ คมิกภิกฺขุนาฯ

นานุโมทนฺติ เถเรน, โอหาย จตุปญฺจหิ;
วจฺจิโต มุจฺฉิโต อาสิ, วตฺตานุโมทเนสฺเมฯ

ฉพฺพคฺคิยา ทุนฺนิวตฺถา, อโถปิ จ ทุปฺปารุตา;
อนากปฺปา จ โวกฺกมฺม, เถเร อนุปขชฺชเนฯ

นเว ภิกฺขู จ สงฺฆาฏิ, อุชฺฌายนฺติ จ เปสลา;
ติมณฺฑลํนิวาเสตฺวา, กายสคุณคณฺฐิกาฯ

น โวกฺกมฺม ปฏิจฺฉนฺนํ, สุสํวุโตกฺขิตฺตจกฺขุ;
อุกฺขิโตฺตชฺชคฺฆิกาสโทฺท, ตโย เจว ปจาลนาฯ

ขโมฺภคุณฺฐิอุกฺกุฏิกา, ปฏิจฺฉนฺนํ สุสํวุโต;
โอกฺขิตฺตุกฺขิตฺตอุชฺชคฺฆิ, อปฺปสโทฺท ตโย จลาฯ

ขโมฺภคุณฺฐิปลฺลตฺถิ จ, อนุปขชฺช นาสเน;
โอตฺถริตฺวาน อุทเก, นีจํ กตฺวาน สิญฺจิยาฯ

ปฏิ สามนฺตา สงฺฆาฏิ, โอทเน จ ปฏิคฺคเห;
สูปํ อุตฺตริภเงฺคน, สเพฺพสํ สมติตฺถิ จฯ

สกฺกจฺจํปตฺตสญฺญี จ, สปทานญฺจ สูปกํ;
น ถูปโต ปฏิจฺฉาเท, วิญฺญตฺตุชฺฌานสญฺญินาฯ

มหนฺตมณฺฑลทฺวารํ, สพฺพหโตฺถ น พฺยาหเร;
อุเกฺขโป เฉทนาคณฺฑ, ธุนํ สิตฺถาวการกํฯ

ชิวฺหานิจฺฉารกเญฺจว, จปุจปุ สุรุสุรุ;
หตฺถปโตฺตฏฺฐนิเลฺลหํ, สามิเสน ปฏิคฺคเหฯ

ยาว น สเพฺพ อุทเก, นีจํ กตฺวาน สิญฺจิยํ;
ปฏิ สามนฺตา สงฺฆาฏิ, นีจํ กตฺวา ฉมาย จฯ

สสิตฺถกํ นิวตฺตเนฺต, สุปฺปฏิจฺฉนฺนมุกฺกฺฏิ;
ธมฺมราเชน ปญฺญตฺตํ, อิทํ ภตฺตคฺควตฺตนํฯ

ทุนฺนิวตฺถาอนากปฺปา, อสเลฺลเกฺขตฺวา จ สหสา;
ทูเร อจฺจ จิรํ ลหุํ, ตเถว ปิณฺฑจาริโกฯ

ปฏิจฺฉโนฺนวคเจฺฉยฺย, สุํสวฺโตกฺขิตฺตจกฺขุ;
อุกฺขิโตฺตชฺชคฺฆิกาสโทฺท, ตโย เจว ปจาลนาฯ

ขโมฺภคุณฺฐิอุกฺกฺฏิกา, สลฺลเกฺขตฺวา จ สหสา;
ทูเร อจฺจ จิรํ ลหุํ, อาสนกํ กฏจฺฉุกาฯ

ภาชนํ วา ฐเปติ จ, อุจฺจาเรตฺวา ปณาเมตฺวา;
ปฏิคฺคเห น อุโลฺลเก, สูเปสฺปิ ตเถว ตํฯ

ภิกฺขุ สงฺฆาฏิยา ฉาเท, ปฏิจฺฉเนฺนว คจฺฉิยํ;
สํวุโตกฺขิตฺตจกฺขุ จ, อุกฺขิโตฺตชฺชคฺฆิกาย จ;
อปฺปสโทฺท ตโย จาลา, ขโมฺภคุณฺฐิกอุกฺกฺฏิฯ

ปฐมาสนวกฺการ , ปานิยํ ปริโภชนี;
ปจฺฉากงฺขติ ภุเญฺชยฺย, โอปิลาเปยฺย อุทฺธเรฯ

ปฏิสาเมยฺยสมฺมเชฺช, ริตฺตํ ตุจฺฉํ อุปฏฺฐเป;
หตฺถวิกาเร ภิเนฺทยฺย, วตฺติทํ ปิณฺฑจาริเกฯ

ปานี ปริ อคฺคิรณิ, นกฺขตฺตทิสโจรา จ;
สพฺพํ นตฺถีติ โกเฏฺฏตฺวา, ปตฺตํเส จีวรํ ตโตฯ

อิทานิ อํเส ลเคฺคตฺวา, ติมณฺฑลํ ปริมณฺฑลํ;
ยถา ปิณฺฑจาริวตฺตํ, นเย อารญฺญเกสฺปิฯ

ปตฺตํเส จีวรํ สีเส, อาโรหิตฺวา จ ปานิยํ;
ปริโภชนิยํ อคฺคิ, อรณี จาปิ กตฺตรํฯ

นกฺขตฺตํ สปฺปเทสํ วา, ทิสาปิ กุสโล ภเว;
สตฺตุตฺตเมน ปญฺญตฺตํ, วตฺตํ อารญฺญเกสฺเมฯ

อโชฺฌกาเส โอกิริํสุ, อุชฺฌายนฺติ จ เปสลา;
สเจ วิหาโร อุกฺลาโป, ปฐมํ ปตฺตจีวรํฯ

ภิสิพิโพฺพหนํ มญฺจํ, ปีฐญฺจ เขฬมลฺลกํ;
อปเสฺสนุโลฺลกกณฺณา, เครุกา กาฬ อกตาฯ

สงฺการํภิกฺขุสามนฺตา, เสนาวิหารปานิยํ;
ปริโภชนสามนฺตา, ปฏิวาเต จ องฺคเณฯ

อโธวาเต อตฺถรณํ, ปฏิปาทกมโญฺจ จ;
ปีฐํ ภิสิ นิสีทนํ, มลฺลกํ อปเสฺสน จฯ

ปตฺตจีวรํภูมิ จ, ปารนฺตํ โอรโต โภคํ;
ปุรตฺถิมา จ ปจฺฉิมา, อุตฺตรา อถ ทกฺขิณาฯ

สีตุเณฺห จ ทิวา รตฺตึ, ปริเวณญฺจ โกฏฺฐโก;
อุปฏฺฐานคฺคิสาลา จ, วจฺจกุฏี จ ปานิยํฯ

อาจมนกุมฺภิ วุเฑฺฒ จ, อุเทฺทสปุจฺฉนา สชฺฌา;
ธโมฺม ปทีปํ วิชฺฌาเป, น วิวเร นปิ ถเกฯ

เยน วุโฑฺฒ ปริวตฺติ, กเณฺณนปิ น ฆฏฺฏเย;
ปญฺญเปสิ มหาวีโร, วตฺตํ เสนาสเนสุ ตํฯ

นิวาริยมานา ทฺวารํ, มุจฺฉิตุชฺฌนฺติ เปสลา;
ฉาริกํฉฑฺฑเย ชนฺตา, ปริภณฺฑํ ตเถว จฯ

ปริเวณํ โกฏฺฐโก สาลา, จุณฺณมตฺติกโทณิกา;
มุขํ ปุรโต น เถเร, น นเว อุสฺสหติ สเจฯ

ปุรโต อุปริมโคฺค, จิกฺขลฺลํ มตฺติ ปีฐกํ;
วิชฺฌาเปตฺวา ถเกตฺวา จ, วตฺตํ ชนฺตาฆเรสุเมฯ

นาจเมติ ยถาวุฑฺฒํ, ปฏิปาฏิ จ สหสา;
อุพฺภชินิตฺถุโน กฏฺฐํ, วจฺจํ ปสฺสาว เขฬกํฯ

ผรุสา กูป สหสา, อุพฺภชิ จปุ เสเสน;
พหิ อโนฺต จ อุกฺกาเส, รชฺชุ อตรมานญฺจฯ

สหสา อุพฺภชิ ฐิเต, นิตฺถุเน กฏฺฐ วจฺจญฺจ;
ปสฺสาว เขฬ ผรุสา, กูปญฺจ วจฺจปาทุเกฯ

นาติสหสาอุพฺภชิ, ปาทุกาย จปุจปุ;
น เสสเย ปฏิจฺฉาเท, อุหตปิธเรน จฯ

วจฺจกุฏีปริภณฺฑํ, ปริเวณญฺจ โกฏฺฐโก;
อาจมเน จ อุทกํ, วตฺตํ วจฺจกุฏีสุเมฯ

อุปาหนา ทนฺตกฏฺฐํ, มุโขทกญฺจ อาสนํ;
ยาคุ อุทกํ โธวิตฺวา, อุทฺธารุกฺลาป คาม จฯ

นิวาสนา กายพนฺธา, สคุณํ ปตฺตโสทกํ;
ปจฺฉา ติมณฺฑโล เจว, ปริมณฺฑล พนฺธนํฯ

สคุณํ โธวิตฺวา ปจฺฉา, นาติทูเร ปฏิคฺคเห;
ภณมานสฺส อาปตฺติ, ปฐมาคนฺตฺวาน อาสนํฯ

อุทกํ ปีฐกถลิ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา นิวาสนํ;
โอตาเปนิทหิ ภโงฺค, โอโภเค ภุญฺชิตุ นเมฯ

ปานียํ อุทกํ นีจํ, มุหุตฺตํ น จ นิทเห;
ปตฺตจีวรํ ภูมิ จ, ปารนฺตํ โอรโต โภคํฯ

อุทฺธเร ปฏิสาเม จ, อุกฺลาโป จ นหายิตุํ;
สีตํ อุณฺหํ ชนฺตาฆรํ, จุณฺณํ มตฺติก ปิฏฺฐิโตฯ

ปีฐญฺจ จีวรํ จุณฺณํ, มตฺติกฺสฺสหติ มุขํ;
ปุรโต เถเร นเว จ, ปริกมฺมญฺจ นิกฺขเมฯ

ปุรโต อุทเก นฺหาเต, นิวาเสตฺวา อุปชฺฌายํ;
นิวาสนญฺจ สงฺฆาฏิ, ปีฐกํ อาสเนน จฯ

ปาโทปีฐํ กถลิญฺจ, ปานียุเทฺทสปุจฺฉนา;
อุกฺลาปํ สุโสเธยฺย, ปฐมํ ปตฺตจีวรํฯ

นิสีทนปจฺจตฺถรณํ, ภิสิ พิโพฺพหนานิ จ;
มโญฺจ ปีฐํ ปฏิปาทํ, มลฺลกํ อปเสฺสน จฯ

ภูม สนฺตาน อาโลก, เครุกา กาฬ อกตา;
ภูมตฺถรปฏิปาทา, มโญฺจ ปีฐํ พิโพฺพหนํฯ

นิสีทตฺถรณํ เขฬ, อปเสฺส ปตฺตจีวรํ;
ปุรตฺถิมาปจฺฉิมา จ, อุตฺตรา อถ ทกฺขิณาฯ

สีตุณฺหญฺจทิวา รตฺติํ, ปริเวณญฺจ โกฏฺฐโก;
อุปฏฺฐานคฺคิสาลา จ, วจฺจปานิยโภชนีฯ

อาจมํ อนภิรติ, กุกฺกุจฺจํ ทิฏฺฐิ จ ครุ;
มูลมานตฺตอพฺภานํ, ตชฺชนียํ นิยสฺสกํฯ

ปพฺพาช ปฏิสารณี, อุเกฺขปญฺจ กตํ ยทิ;
โธเว กาตพฺพํ รชญฺจ, รเช สมฺปริวตฺตกํฯ

ปตฺตญฺจ จีวรญฺจาปิ, ปริกฺขารญฺจ เฉทนํ;
ปริกมฺมํ เวยฺยาวจฺจํ, ปจฺฉา ปิณฺฑํ ปวิสนํฯ

น สุสานํ ทิสา เจว, ยาวชีวํ อุปฏฺฐเห;
สทฺธิวิหาริเกเนตํ, วตฺตุปชฺฌายเกสุเมฯ

โอวาทสาสนุเทฺทสา, ปุจฺฉา ปตฺตญฺจ จีวรํ;
ปริกฺขาโร คิลาโน จ, น ปจฺฉาสมโณ ภเวฯ

อุปชฺฌาเยสุ เย วตฺตา, เอวํ อาจริเยสุปิ;
สทฺธิวิหาริเก วตฺตา, ตเถว อเนฺตวาสิเกฯ

อาคนฺตุเกสุ เย วตฺตา, ปุน อาวาสิเกสุ จ;
คมิกานุโมทนิกา, ภตฺตเคฺค ปิณฺฑจาริเกฯ

อารญฺญเกสุ ยํ วตฺตํ, ยญฺจ เสนาสเนสุปิ;
ชนฺตาฆเร วจฺจกุฏี, อุปชฺฌา สทฺธิวิหาริเกฯ

อาจริเยสุ ยํ วตฺตํ, ตเถว อเนฺตวาสิเก;
เอกูนวีสติ วตฺถู, วตฺตา จุทฺทส ขนฺธเกฯ

วตฺตํ อปริปูเรโนฺต, น สีลํ ปริปูรติ;
อสุทฺธสีโล ทุปฺปโญฺญ, จิเตฺตกคฺคํ น วินฺทติฯ

วิกฺขิตฺตจิโตฺตเนกโคฺค, สมฺมา ธมฺมํ น ปสฺสติ;
อปสฺสมาโน สทฺธมฺมํ, ทุกฺขา น ปริมุจฺจติฯ

ยํ วตฺตํ ปริปูเรโนฺต, สีลมฺปิ ปริปูรติ;
วิสุทฺธสีโล สปฺปโญฺญ, จิเตฺตกคฺคมฺปิ วินฺทติฯ

อวิกฺขิตฺตจิโตฺต เอกโคฺค, สมฺมา ธมฺมํ วิปสฺสติ;
สมฺปสฺสมาโน สทฺธมฺมํ, ทุกฺขา โส ปริมุจฺจติฯ

ตสฺมา หิ วตฺตํ ปูเรยฺย, ชินปุโตฺต วิจกฺขโณ;
โอวาทํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส, ตโต นิพฺพานเมหิตีติฯ

วตฺตกฺขนฺธกํ นิฏฺฐิตํฯ